

KURSHÄFTE

Hållbar miljö med välfärd för alla

Social ekologi

av Kalle Petré

Inledning	2
1 Miljöfaror	4
1.1 Antropocen och "social ekologi"	4
1.2 Klimat.....	5
1.3 Artdöd, ozonhål, resursbrist	9
2 Ett hållbart Stockholm	16
2.1 Program för stan och länet.....	16
2.2 Du själv och din närmaste omgivning	20
3 Det gröna folkhemmet	21
3.1 Arbete och ett anständigt liv	21
3.2 Miljöpolitikens möjligheter	23
4 Rädda världen!	26
4.1 'Hållbar tillväxt' eller 'steady state'?.....	26
4.2 Global rödgrön politik	32

INLEDNING

Den globala klimatpolitiken sätter som mål, att världens medeltemperatur inte ska höjas mer än två grader. Vad kan vi vänta oss vid två graders höjning? Enligt Mark Lynas som skrivit boken "Sex grader" kan det bli bland annat följande:

- Ökande stormar, översvämningar och torka i olika delar av världen.
- Snabb höjning av havsytan.
- För lite is för isbjörnen, för lite snö för renarna.
- En tredjedel av alla arter utplånas.
- Många glaciärer försvinner.
- Stor vattenbrist från västra Usa's berg till dess städer.

1) Å ena sidan kan man inte helt säkert veta, vilka effekterna blir. De kan bli mildare men också värre. Upp till sex grader beskrivs av Lynas. 2) Å andra sidan resulterar den globala politik som diskuteras endast med viss sannolikhet i max två graders temperaturhöjning. Det kan bli tre eller mer. 3) Dessutom finns ännu inte de bindande, globala avtal, som världens länder gemensamt följer.

De direkta destruktiva effekterna av temperaturhöjningen kan bli gigantiska. De indirekta effekterna kan bli nationella krig och klasstrider i stor skala. Och ändå är klimatet inte det enda hotet på vår jord. Strid om minskande råvaror, förgiftning av världshaven, oförmåga att stoppa resistenta bakterier, ökande klyftor i alla länder, finans- och skuldkriser.

Kommer mänskligheten att lyckas stävja denna illavarslande utveckling? Kan man tro på politikens möjligheter? Storverk har utträttats förr i historien.

Följande citat illustrerar miljöfrågans plats i dagens Sverige. Det första är av Reinfeldt från Moderaternas partistämman hösten 2011:

"Konsumtionssamhället - är det livets mening? Flest prylar när vi dör vinner - är det det som är syftet? Och också den här tanken om att om alla konsumerar lika mycket som vi - klarar världen av det, totalt sett? "

Det andra är ur den socialdemokratiska partistyrelsens dokument inför kongressen i mars 2011:

"Om hela världen hade den resursförbrukning som vi har i Sverige skulle det behövas över tre jordklot för att försörja jordens befolkning."

Det är vanligt att politiker och skribenter uttrycker sig i stil med "Klimatet - vår tids ödesfråga." Hur lyckas vi då motverka miljöfarorna i praktiken?

Det här studiehäftet

- är menat att skapa kunskap om de viktigaste miljöfrågorna och lägga en grund för förståelse av vad som måste göras. Kan man vara skeptisk? Har inte människor alltid spått kommande katastrofer?
- skrivs med en kritisk granskning av företeelsen tillväxt. Vad gott har den givit oss? Kan den fortsätta evigt? Måste den stå i motsättning till klimat- och miljöfrågor?
- utgår från att det behövs stora samhälleliga ingripanden. Finns det marknadsmetoder för att rädda världen? Står valet mellan kapitalismen och att rädda världen?
- handlar om ekologi, men knyter även an till ekonomi och demokrati. De hänger ihop. Har ekonomin och miljökampen motstridande mål? Finns tillräcklig demokrati och folklig kraft för driva igenom nödvändiga förändringar?

Detta är **andra utgåvan** av kurshäftet. Första utgåvan (med titeln endast "Social ekologi") utgavs i februari 2012 och har använts i studier under våren. Vissa förändringar i texten har gjorts. Tack för kommentarer jag fått !

STUDIEHANDLEDNING

Följande lista är den centrala **kurslitteraturen**.

Författare	Titlar	År
	Tre nyckelböcker	
Mark Lynas	Sex grader. Vår framtid på en varmare jord	2008
Anders Wijkman, Johan Rockström	Den stora förnekelsen	2011
Tim Jackson	Välfärd utan tillväxt	2011
	Arbetarrörelsens tankesmedja	
Mats Engström	Ett grönt folkhem för 2010-talet	2011
Lena Sommestad	Klimatpolitik och full sysselsättning	2011
Mats Engström	Gränslös miljö - internationell miljöpolitik inför 2014	2008
Mathias Tofvesson	Var går vägen till det gröna folkhemmet	2007
	Partiprogram	
Sap	Gällande program	2001
Programkommissionen	Vebbsajt med programdebatt	2012

Länkar i texten markeras med *. Dessa är aktiva, om man öppnar dokumentet digitalt. Efter varje avsnitt i kurshäftet finns en rekommendation för litteraturläsning. På **vebbsajten Social Ekologi** (SocialEkologi.se) * finns ytterligare länkar till böcker, artiklar och vebbsajter. Där finns även länkar till digitala exemplar eller försäljare. I litteraturlistan på vebbsajten kan man leta efter litteratur och man kan göra urval per kapitel/avsnitt i kurshäftet. I kolumnen Prio finns en sortering. Den prio som börjar på 1 är viktigast.

Varje kursdeltagare bör **läsa åtminstone**

- kurshäftet,
- "Sex grader" kapitel 2 och 5,
- en av böckerna Wijkman-Rockström eller Jackson eller någon annan motsvarande (Det kan vara stimulerande om man har olika referenser),
- lämpliga avsnitt i partiprogrammet från 2001 och programförslag inför kongressen 2013.

Referat anges inte alltid med citattecken. (Det skulle bli för plottrigt.) Det innebär inte, att sådan text är kurshäftesförfattarens åsikter. Det är viktigt med åsikter, men det som gäller ska vara de refererades och kursdeltagarnas. Studierna och diskussionerna bör leda fram till personliga **ställningstaganden**. (Studiegruppen som sådan har ingen anledning att ha gemensamma åsikter.)

Kommentarer av såväl politisk som teknisk natur mottages tacksamt via kommentarer på SocialEkologi.se* eller till Karl.Petre@telia.com eller 0708 803 801. Kan häftet förbättras?

Studiernas syfte är att driva på partiets miljöpolitik. Studierna får därför gärna utnyttjas för att bygga **nätverk av miljöintresserade**.

Förklaringar

CO ₂	Koldioxid.
CO ₂ e	Koldioxidekvivalent. Koldioxid är den främsta växthusgasen. Det finns andra som metan och lustgas. Ekvivalenten uttrycker den växthuseffekt som motsvarande mängd CO ₂ har.
W	watt. Effekt = energi per tidsenhet. En glödlampa kan vara på 60 W. Forsmark 3 har en effekt på 1230 MW = 1.23 GW. M = mega = en miljon. G = giga = 1 miljard.
kWh	kilowattimme. Energi. En kokplatta på 1000 W som står på under en timme förbrukar energimängden 1 kWh.

1 MILJÖFAROR

1.1 Antropocen och "social ekologi"

"Det var elva och ett halv tusen år sedan sist. Då hade inlandsisen smultit undan tillräckligt mycket för att jorden skulle inträda i Holocen: den senaste epoken i den geologiska tidsskala som börjar för mer än fyra miljarder år sedan.

Klimatet varierar ständigt, men det här tillfället - när den senaste stora istiden upphörde - var första gången som människan fått uppleva skiftet från en geologisk epok till en annan. Nu är det dags igen. För många forskare är överrens om att vi har gått in i **Anthropocen**, där Anthro står för människa. Det är en geologisk epok som inte uppstått på grund av saker som planetens position i universum, utan som orsakats av människan själv"

Så introduceras ett föredrag av Johan Rockström i radions Obs 2 december 2011. Det är en mycket bra inledning till studier om de allvarliga problem om klimat, resursbrist och andra miljöfaror mänskligheten måste lära sig hantera. Lyssna * eller läs * !

Om ekologi står det i Wikipedia *: "vetenskapen som behandlar samspelet mellan de levande organismerna och den miljö de lever i." Begreppet **social ekologi** utgår från nödvändigheten att koppla samman samhället, människorna, medborgarna med den naturmiljö de är en del av. I antropocen har människans påverkan på miljöns utvecklingen gått så långt, att det inte längre är möjligt att separera miljöfrågan från den sociala frågan. Mänskligheten måste **ta ställning till och styra** bägge parallellt. För socialdemokratin står uppgiften att i hela världen skapa en hållbar miljö med välfärd för alla!

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
Johan Rockström	Anthropocen - ny geologisk epok vi skapat själva. Lyssna * eller läs *

Kan människan verkligen påverka så mycket, att en ny geologisk epok uppstår?
Räcker det inte att säga ekologi eller miljökunskap?

Anmärkning

Det finns andra närbesläktade begrepp. På Lunds Universitet finns en institution för humanekologi *. "Humanekologi är studiet av förhållandet mellan människa och natur". Såväl "social ekologi" som "socialekologi" är begrepp som används på liknande eller andra sätt av sociologer, psykologer och anarkister.

1.2 Klimat

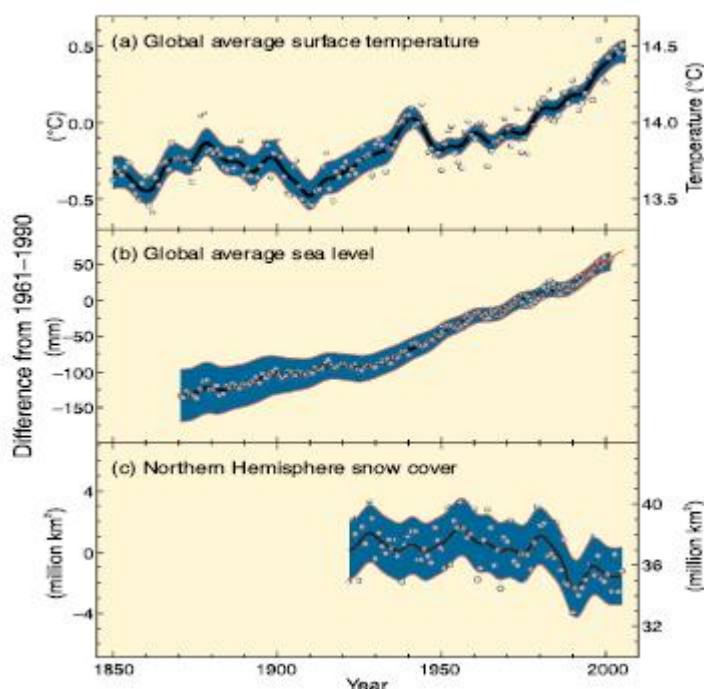
FNs klimatpanel Ipcc * har på vetenskapliga grunder fastställt, att jordens medeltemperatur stiger på grund av människan. Deras fjärde rapport * kom 2007.

Sammanfattningen för politiker har följande avdelningar:

1. Observerade förändringar i klimatet och deras effekter *
2. Orsaker till förändringen *
3. Förutsedd klimatförändring och dess påverkan *
4. Anpassnings- och lindringsmöjligheter *
5. Det långa perspektivet *

Temperaturhöjningarna * visas överst i diagrammet nedan.

Förändringar i temperatur, havsnivå och norra hemisfärens snötäcke

Över hela perioden 1850 - 2000 ser det ut som en knapp grad Celsius höjning.

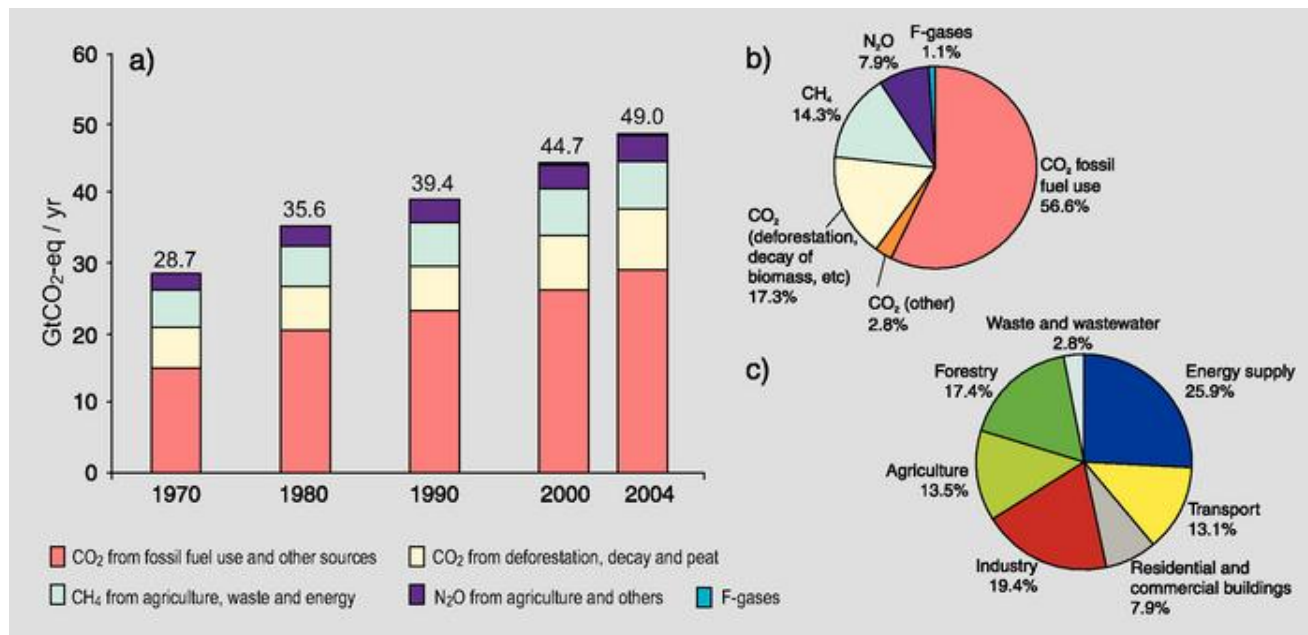
Spridningen över jorden varierar, mer höjning norrut och mer över land, t ex 3.5 grader C i Alaska. Ipcc har skisserat olika scenarier * för tänkbar utveckling fram till detta sekels slut. Det mildaste scenariet ger 1.8 grader C höjning, det allvarligaste ger 4. Men med viss sannolikhet kan den sista variera upp till 6.4 C.

Havsnivån har på en något kortare period höjts ungefär 2 decimeter. Det sker allt snabbare. 1993 - 2000 har det varit 3.1 mm/år.

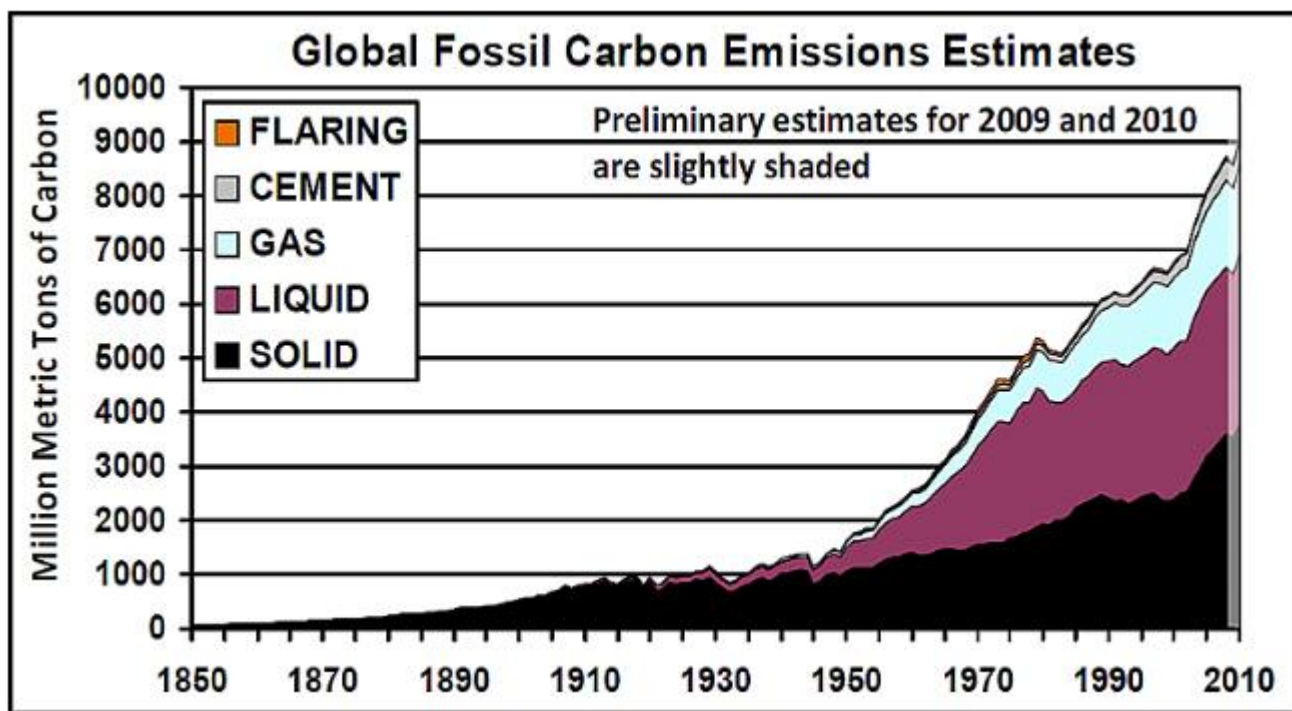
Statistikbilden för minskningen av snötäcket är inte lika entydig. Men observationer av polaris, Grönlandsis och andra glaciärer över hela jorden pekar mot kraftig avsmältning. Enligt Nside* har istäcket på Arktis 2012 nått en rekordlåg nivå *.

Uppvärmningen orsakas främst av växthusgaser *. Det är huvudsakligen koldioxid CO₂, men också andra gaser. Från 1970 till 2004 har utsläppen ökat med 70 %. Och dessa ökande utsläpp är ett resultat av mänsklig aktivitet. Ökningen av utsläppen av växthusgaser och dess källor framgår av följande Ipcc-diagram *.

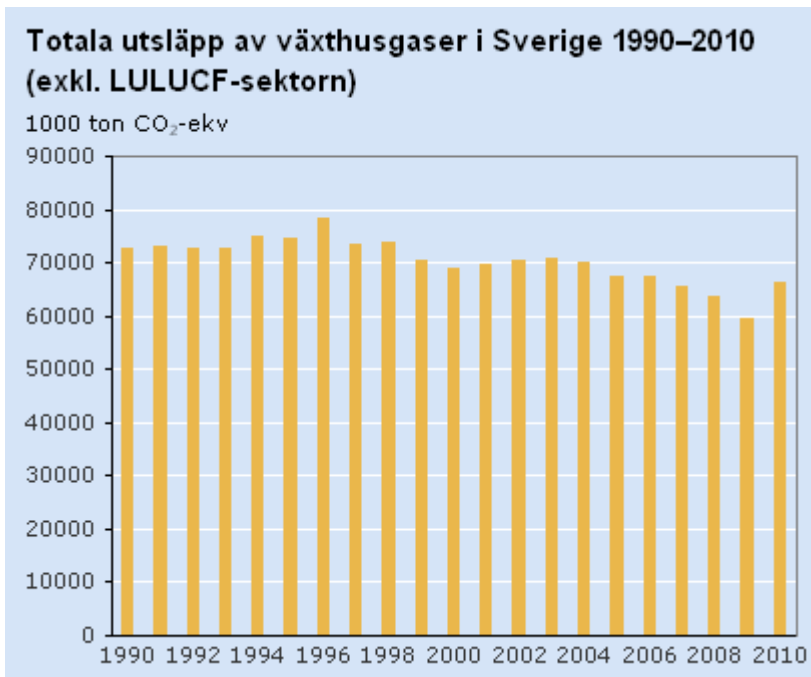
Globala utsläpp av växthusgaser orsakade av människan

En längre serie ses i följande diagram från Cdiac *.

Naturvårdsverket har på sin hemsida aktuell utsläppsstatistik * i världen, i Eu, i Sverige, per sektor i Sverige samt per län och kommun. Det finns också annat, t ex rapportering till Fn*. Totala utsläppen syns nedan. En nedgång fram till 2009 följs av en kraftig uppgång 2010. Vad är tillfälligheter? Det är inte så stor skillnad mellan 1990 och 2010.

Källa: Sweden's National Inventory Report 2012, submitted under the United Nations Framework Convention on Climate Change.

Se hur utsläppen av CO₂ har ökat sedan 1820 på Gapminder.org*

Frågan är: **Vart är vi på väg?** Efter Durban-mötet 2011 menade Effekt-bloggen *, att nu är det 4 graders temeperaturhöjning som gäller i praktiken. Samtidigt jublade miljöminister Lena Eek: "Helt underbart, detta vågade jag aldrig hoppas på." (SvD *) Effekten av 4 graders temperaturhöjning illustreras av New Scientist * i en karta som man kan se på nätet.

Mark Lynas ger i sin bok "Sex grader" en fyllig beskrivning av effekterna av klimatförändringen. Kapitel 1 beskriver en grads uppvärmning osv till kapitel 6 som ger bilden av sex graders uppvärmning. En kortversion av boken kan följas på Youtube. Det är videor utarbetade av National Geographic - sex filmer för de sex kapitlen och sex graderna.

Länkar: 1 grad. 2 grader. 3 grader. 4 grader. 5 grader. 6 grader. *

Tvågradersmålet är siktet för de globala överenskommelser som diskuteras. Kortfattat är Lynas beskrivning denna för 2 respektive 6 grader:

2 grader

Ökande stormar, översvämningar och torka i olika delar av världen.

Kraftig brandrisk runt Medelhavet.

Savanner förlorar sina träd.

Snabb höjning av havsytan.

Surare världshav med fara för bland annat skalbyggande djur.

För lite is för isbjörnen, för lite snö för renarna.

Fiskbestånd drabbas hårt.

En tredjedel av alla arter utplånas.

Många glaciärer försvinner.

Stor vattenbrist från västra Usa's berg till dess städer.

Svält kan undvikas i Usa, eftersom majsproduktionen kan ökas.

6 grader

Istäcken är borta vid polerna, där temperaturen ökat 10 grader.

Regnskogarna har brunnit upp.

Havet översköjer stora landmassor.

Massdöd av organismer.

Massflykt av människor.
Miljarder människor kommer att dö av krig och svält.

Globala **konferenser** har hållits för att komma fram till gemensam begränsning av utsläppen av växthusgaser. Den vetenskapliga grunden för del bedömningen av effekterna av fortsatta utsläpp och dels vad som behöver uppnås för att "rädda världen" har sammanställts av Fn's klimatpanel Ipcc. Kyotoprotokollet från 1997 är det närmaste man kommit en bindande **överenskommelse**. I Cancún 2010 fastställdes målet, att begränsa världens temperaturhöjning till två grader. Många har skrivit under Kyotoprotokollet, men inte alla. Usa och Kina har de största utsläppen och den minsta viljan att göra begränsningar. Jordens utsläpp fortsätter att öka. Diskrepansen mellan behov och verklig utveckling blir skriande. Utsläppsglappet blir offantligt. Det talas om krav på kanske 40 % fram till 2020 och mycket, mycket mer under livstiden för de som föds idag. Det tekniska genomförandet kan framstå som omöjligt. Somliga menar till och med att vi måste hitta medel för att "dra ut" växthusgaser som redan finns i luften.

Om uppvärmingen går tillräckligt långt, så riskerar den att bli självgenererande. Jorden har uppnått en **tipping point**. En effekt i det sammanhanget är, att om den ständiga tjälen i tundran börjar smälta, så frigörs enorma mängder metan, som är en värre växthusgas än koldioxid. Var gränsen för detta fenomen går, vet ingen. Kanske redan vid 2 graders temperaturhöjning ...

En plattform för kampen mot klimatfaran finns på **Klimataktions** hemsida *. Det börjar: "Den globala uppvärmningen går fortare än de flesta trott. Redan nu plågas stora delar av världen av ett klimat som gått ur led, med svår torka, extrema översvämningar och våldsamma orkaner. I första hand är det världens fattiga som drabbas."

Där finns en lista med länkar till böcker, rapporter, filmer och annat *.

En faktsäckad genomgång av klimatfrågan har skapats av Cecilia Burman i formen av en mejlkurs * om klimatet och en vebsajt med fakta *. Läs gärna sajten. Följ gärna den mejlkursen, den tar bara några minuter per mejl.

Det finns också **klimatskeptiker**, men de är få bland vetenskapsmän. Några vebsajter räknas upp på vebsajten SocialEkologi.se*. Det så kallade Stockholmsinitiativets * ståndpunkter sammanfattas sålunda:

- Klimatet har ständigt förändrats och sentida förändring är odramatisk.
- Inga observationer tyder på att koldioxidutsläpp har någon avgörande inverkan på klimatet.
- Den pågående och planerade klimatpolitiken har katastrofala biverkningar som miljöförstöring, svält och fattigdom som främst drabbar världens fattiga.
- Politiska klimatmål är meningslösa eftersom uppfattningen att klimatet kan låta sig styras eller kontrolleras saknar vetenskapligt stöd.

Ståndpunkterna är alltså diametralt motsatta.

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
Mark Lynas	Sex grader * kapitel 2 °, 5 ° och 6 °

Hur har klimatet förändrats, under vilken period/epok?
Vilka effekter har uppstått eller kan komma?
Kan människan "styra tillbaka" klimatet? Hur?

1.3 Artdöd, ozonhål, resursbrist ...

På webbsajten för Stockholm Resilience Center * (Resilience = motståndskraft, förmågan att motstå påfrestningar.) finns en beskrivning av nio (eller tio) **planetära gränser** *. De områden som beskrivs är

Klimat

Surt hav
Ozonlagret

Kvävecykeln

Fosforcykeln
Färskvatten
Ökande jordbruksmark

Biologisk mångfald

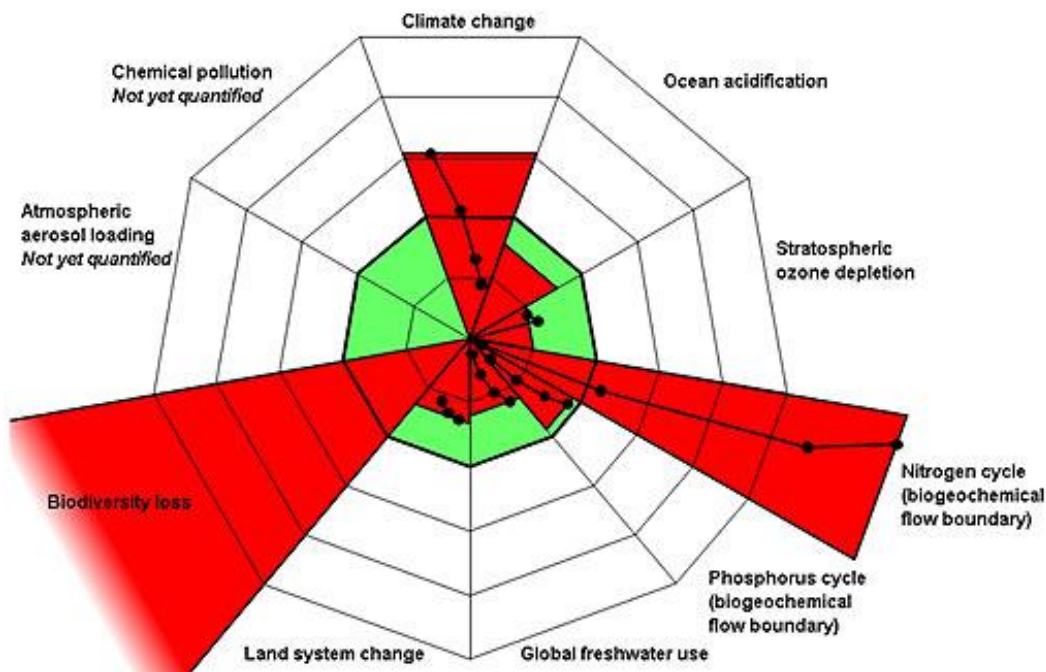
Luftpartiklar (aerosoler)
Kemisk förorening

Begreppet planetära gränser handlar om "att definiera de biofysiska processer som är avgörande för en stabil utveckling på jorden" och samtidigt "bestämma riskerna för tröskeeffekter" och att "identifiera de viktigaste drivkrafterna" som kan leda dit. De citerade uttrycken är hämtade från Anders Wijkman och Johan Rockströms bok "Den stora förnekelsen" * med kapitlet "Gränsvillkor för planeten ". (Wijkman och Rockström är knutna till Stockholm Resilience Center.)

Man kan utöver klimatet lätt känna igen flera av dessa "faror", såsom risk för ozonhål och brist på färskvatten. Andra är mer svårbegripliga. Vad betyder surt hav eller kvävecykeln?

Inom de tre områden med fettade ord har säkra gränser överskridits. De faktorer som driver på mot temperaturhöjning är för starka. Många arter har drabbats av utplåning i en takt, som är långt ifrån "naturlig". Problemet med kväve innebär, att marken inte förmår binda allt som tillförs av jordbruk och industri.

Diagrammet nedan beskriver de planetära gränserna. Det är uppskattningar över hur områdena har ändrats från 1950 till idag. Det gröna fältet i mitten representerar säkert utveckling.

Jämför de planetära gränserna med riksdagens miljömål *. Hur lika är de?

10 planetära gränser

Klimat
SO₂, NO₂, marknära O₃
S, N
O₃
Metaller och andra ämnen
Biologisk mångfald

Radioaktiva ämnen, radon
Färskvatten

Buller
Hälsa
Markskador

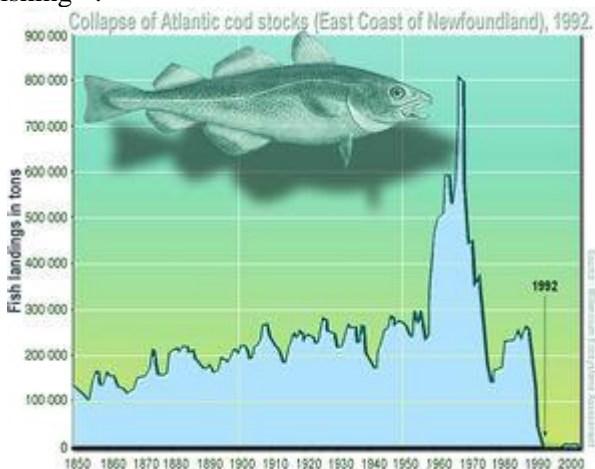
Riksdagens 16 nationella miljö kvalitetsmål (1999)

1 Begränsa klimatpåverkan
2 Frisk luft
3 Bara naturlig försurning. 7 Ingen övergödning
5 Skyddande ozonskikt
4 Giftfri miljö
4 Giftfri miljö. 10 Hav i balans. 11 Myllrande våtmarker.
12 Levande skogar. 13 Ett rikt odlingslandskap. 14
Storslagen fjällmiljö. 16 Ett rikt växt- och djurliv
6 Säker strålmiljö. 15 God bebyggd miljö
8 Levande sjöar och vattendrag. 9 Grundvatten av god
kvalitet.
10 Hav i balans. 15 God bebyggd miljö
15 God bebyggd miljö
14 Storslagen fjällmiljö

I boken "Gränslös miljö" * tar Mats Engström upp "Fyra exempel": Växthuseffekten, Biologisk mångfald, Varornas miljöpåverkan och Havsmiljön.

Klimatet har vi redan beskrivit.

Havet beskrivs av Mats Engström i "Gränslös miljö". Det handlar i Östersjön och Nordsjön om utsläpp från jordbruk, bristfälliga reningsverk och oljeutsläpp från båtar. Utsläppen leder till döda havsbottnar genom försurning, men även dålig kvalitet på den fisk som fångas. Utfiskning är också ett problem. Torsken är en av de utrotningshotade fiskarna i Östersjön. Dessa faror är också globala faror. Se engelska Wikipedia på ordet Overfishing *:

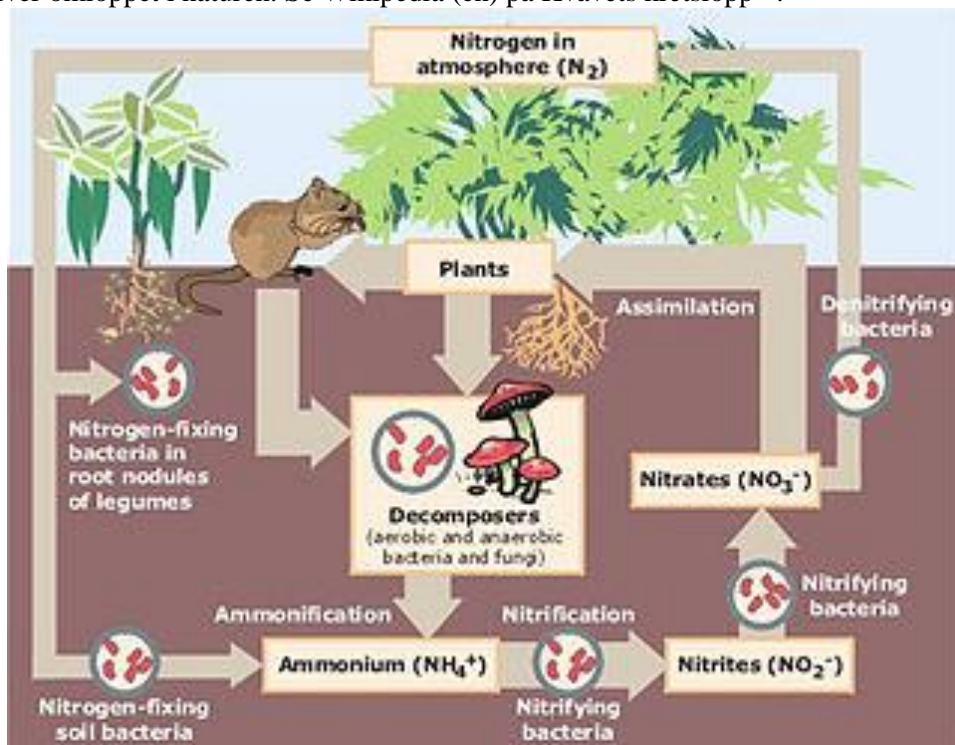

Atlantic cod stocks were severely overfished in the 1970s and 1980s, leading to their abrupt collapse in 1992

Väldigt mycket skräp av större format hamnar också i havet. Plast finns i massor och blir kvar länge, eftersom den tar lång tid att brytas ner.

Ozon är ett tydligt exempel på hur människan på ett drastiskt sätt kan påverka naturen negativt, men också hur vi lyckas samla oss till åtgärder. Ozon består av en molekyl av tre syreatomer, O₃. Ämnet har två viktiga funktioner. Dels renar den luften vid markytan genom snabb oxidering, som resulterar i CO₂ och H₂O. Dels samlas ozonet högt i atmosfären och bildar ett skyddslager mot solens ultravioletta strålar, som är cancerframkallande. Genom utsläpp av freoner, som användes bland annat i kylskåp, angreps ozonlagret. Kraftig förtunning av ozonlagret vid polerna, så kallade ozonhål, uppstod. Genom förbud mot freoner har processen stoppats, men inte förrän 2070 kan kvaliteten på ozonlagret ha återgått till 1980 års nivå. (Se "ozonhål" * i Wikipedia och . ozone depletion * i engelska Wikipedia.)

Kväve finns överallt. 78 % i luften. Det finns i DNA och i klorofyll. Kvävecykeln beskriver omloppet i naturen. Se Wikipedia (en) på Kvävets kretslopp *:

Främst genom jordbruket har vi ökat tillförseln av kväve till naturen, så att koncentrationen idag är 319 ppm mot 270 i förmodern tid. Följderna är försurning, övergödning och förgiftning.

Även överdrivet tillflöde av **fosfor** förorsakar övergödning. Wikipedias engelska artikel om "Phosphorus cycle" * avslutas:

"Övergödningen av kust- och öppethav-ekosystem skulle resultera i en hård framtid för ekologisk mångfald.")

Friskt **vatten** är en brist i många fattiga länder.

"Rent vatten och sanitet är grundläggande rättigheter som alla borde ha tillgång till. Ändå saknar nästan en miljard människor rent vatten och två och en halv miljarder har ingen toalett att gå till. Resultatet är förödande: varje dag dör 4000 barn i diarreé orsakad av brist på rent vatten och sanitet."

Så skriver WaterAid *. Från 1970 till 2000 har andelen i fattiga länder som har tillgång till bra vatten ökat från 30 till 80 % (Enligt Wikipedia på Vatten). Men klimatets utveckling kan bli allvarlig. En artikel * på Sveriges Radios hemsida 2006 beskriver, att torkan i Afrikas Horn kommer numera oftare

"På vissa håll, till exempel i norra Europa, kan jordbruket gynnas av högre temperaturer, men på de flesta håll i världen är det tvärtom. Särskilt Afrika väntas drabbas hårt av torka. IPCC spår att livsmedelsproduktionen där i vissa fall kan minska med upp till 50 procent redan 2020. Lika snart kan också upp till 250 miljoner människor drabbas av vattenbrist i Afrika. Runt 2050 kan över en miljard människor i Asien påverkas av vattenbrist, enligt IPCC. Dessutom kommer ett torrare klimat att öka risken för bränder, inte minst skogsbränder."

2011 har svälten blivit värre än någonsin på Afrikas Horn. Läkare utan gränser * skriver: "Svår torka, höga matpriser och långvarig konflikt i Somalia har lett till den största hungerkatastrofen på flera decennier."

Andelen av jordens yta som blir **jordbruksmark** ökar. Det får miljökonsekvenser. (Se Wikipedia på Jordbruk *.)

"Jordbruksmark tar i dag upp en stor del av jordens yta och påverkar miljön på flera sätt. Jordbruk är den enskilt största miljöförstörande faktorn bland annat

genom erosion, övergödning, bekämpningsmedel, köttproduktion, global uppvärmning och markavvattning.

Man räknar med att 25 till 30 procent av världens utsläpp av växthusgaser kommer från jordbruk. Utsläppen är bland annat lustgas och koldioxid som frigörs från åkermark och mulljordar, metangas från köttdjur, växthusgas som frigörs från gödsel och åkermarkskalkning samt koldioxid från jordbruksmaskiner och transporter."

Den **biologiska mångfalden** är starkt hotat. Det finns en Convention on Biological Diversity. På sin hemsida* skriver de: "We are changing life on earth"* (Vi ändrar livet på jorden). Längre ner på den sidan står:

"Nedgången i antalet så karismatiska djur som pandor, tigrar, elefanter, valar och olika slags fåglar, har dragit världens uppmärksamhet till problemet med riskutsatta arter. Arter har försvunnit 50-100 gånger snabbare än den naturliga hastigheten och detta förutsägs öka dramatiskt. Grundat på nuvarande trender står uppskattningsvis 34 000 växt- och 5 200 djurarter inför utplåning - inklusive en åttondel av världens fågelarter."

Centrum för Biologisk Mångfald på SLU * beskriver följande:

"De största hoten mot den biologiska mångfalden är bl.a. biotopförstörelse (d.v.s. att arternas livsmiljöer förstörelse) och annan mänsklig påverkan. Många organismers naturliga biotoper (livsmiljöer) krymper på grund av mänsklig påverkan, och det är inte alltid som det finns andra biotoper tillgängliga som organismerna kan flytta till.

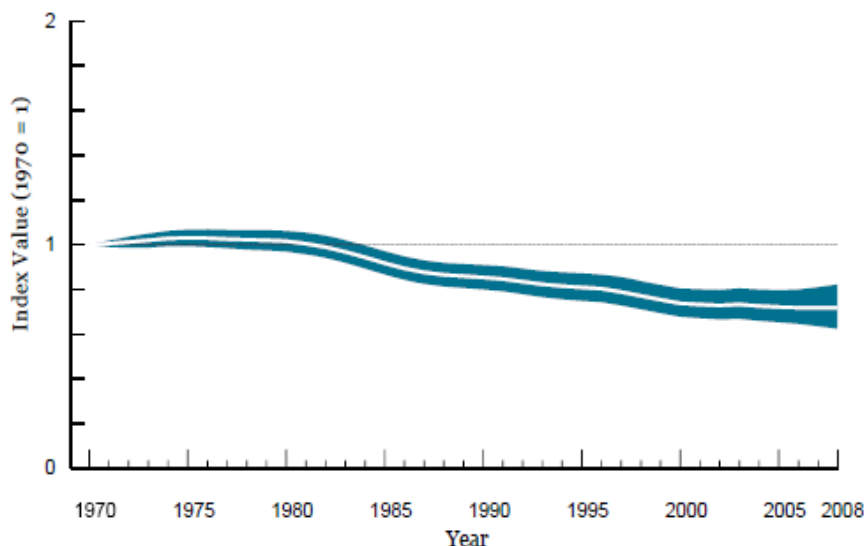
Även faktorer som jakt och miljögifter kan ha stor påverkan på den biologiska mångfalden. Vår kunskap om olika arters utdöenden förbättras hela tiden, men vi har fortfarande mycket att lära oss om vi ska kunna behålla den biologiska mångfald vi har idag."

I Wwf-rapporten "Living planet report 2012" * finns följande diagram:

Figure 1: Global Living Planet Index
(WWF / ZSL, 2012)

Key

- Global Living Planet Index
- Confidence limits

Diagrammet visar, att det globala Living Planet Index har minskat med 28 % under perioden. För fattiga länder har det minskat med 60 %. Och - faktiskt - för rika länder ökat med 7 %. Living Planet Index är inte en direkt spegling av artdöd, utan det är en sammanvägning av populationsstorlekar, täthet och lite till. Med i beräkningen finns över 9000 däggdjur, fåglar, reptiler, amfibier och fiskar.

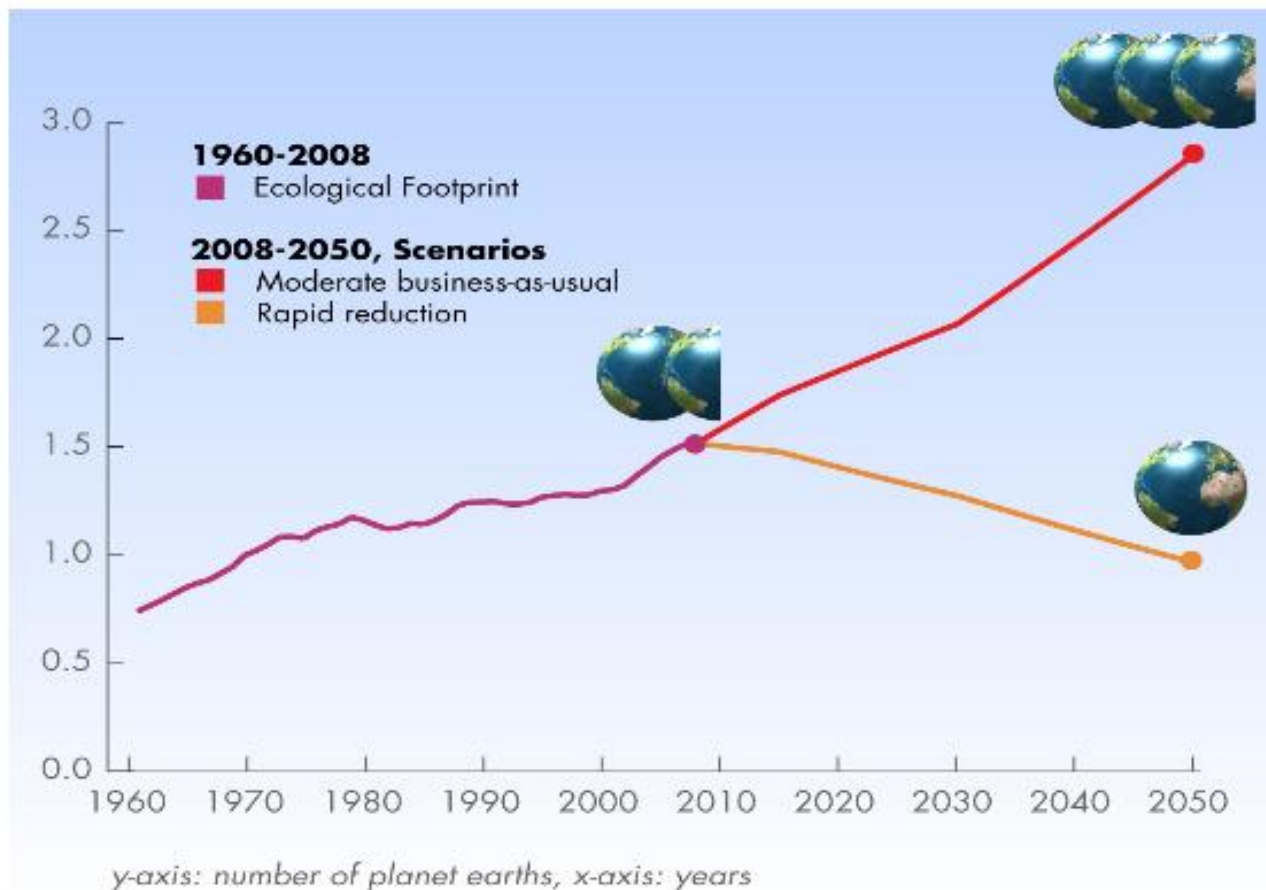
Luftpartiklar kallas aerosoler. De är större än molekyler, men inte större än att de kan förbli svävande. Tre effekter räknas upp av Stockholm Resilience Center: 1) Det påverkar monsun-systemet. Enligt Wikipedia * har det lett till halvering av regnmängden över Indien under de senaste femtio åren. 2) Det har hälsoeffekter på människor. Det kan vara dålig luft i tätorter, vilket förorsakas av fordonsavgaser, dubbdäck och eldning. 3) Och det samverkar med klimatförändringar och färskvattenproblem. Osäkert vad det betyder.

DDT och kvicksilver är klassiska exempel på **kemisk förorening**. Växter besprutas med DDT, vilket dödar skadeinsekter. Växterna äts av gnagare, som äts av fåglar, som äts av större djur. I varje led ansamlas DDT i fettvävnader. Hos de stora rovdjuren har detta lett till störningar i fortplantningen. Havsörnen var starkt hotat till utrotning under en period. DDT är idag förbjudet, men många andra ämnen kvarstår. Ibland under "kontroll" via gränsvärden och användningsföreskrifter. Men många ämnen är spridda ganska mycket utan att man ens vet om de är giftiga. Nya kläder prepareras med silverjoner, för att döda bakterier och inte lukta illa. "Silver i kläder förgiftar naturen" *, skriver DN 14 dec 2011. Dessutom försvinner silvret ur tyget efter några tvättar. DN skriver vidare: "Förutom i kläder har de bakteriedödande tillsatserna på senare tid börjat användas i en mängd andra vanliga hushållsprodukter, som duschdraperier, skärbrädor, tandborstar, skor, kylskåp, madrasser." En person från Kemikalieinspektionen säger: "Mest bekymrade är vi för miljöeffekterna - - - - - man sett att silver bidrar till att öka antibiotikaresistensen hos bakterier". Den stora förskrivningen av antibiotika pekar åt samma håll. Resistent bakteriestammar dödar allt fler i Europa och världen.

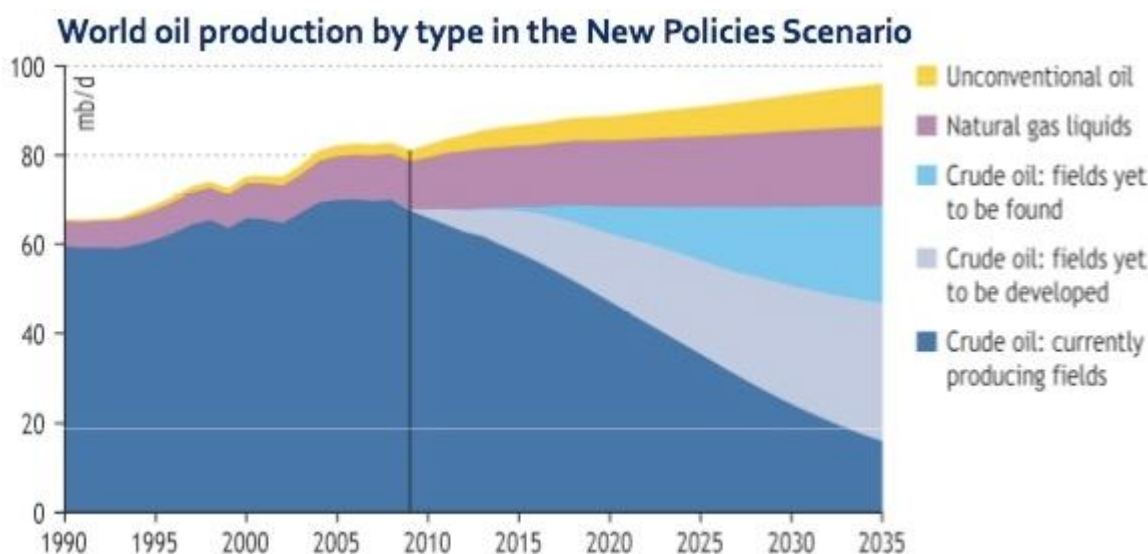
De planetära gränserna handlar alltså om utvecklingen av de biofysiska processerna. Men det finns andra aspekter av "miljöfaror". Räcker **jordens naturresurser** till välstånd åt människorna för all framtid? På sajten Global Footprint Network finns följande beskrivning *.

Dagens mänsklighet använder motsvarigheten till 1.5 planeter för att tillhandahålla de resurser vi använder och absorbera vårt avfall. Det betyder, att Jorden nu behöver ett och ett halvt år för att återskapa det vi använder under ett år.

Detta räkneseätt ligger till grund för påståendet att Sverige gör av med mer än 3 jordklot av resurser, eller snarare att över tre jordklots resurser skulle gå åt, om alla människor på jorden hade samma materiella standard som vi. Motsvarande siffra för Usa är 5 jordklot.

En aspekt på bristande tillgång till naturresurser brukar kallas **peak oil**, det vill säga oljetoppen. Enligt denna idé håller oljan på att "ta slut". Åsikterna är mycket olika, och det är naturligtvis väldigt svårt att kunna bestämma detta med noggrannhet. Diagrammet nedan * är från IEA, International Energy Agency 2010. De räknar alltså med en viss ökning fram till 2035, men detta med hjälp av ännu icke funna oljefält. Oljefält på väldigt djupt vatten och utvinning ur svårbehandlad oljesand är exempel som pekar på, att oljan inte alltid är lättillgänglig längre. "Slut" kommer oljan nog aldrig att ta, men produktionskostnaderna kan bli oerhört stora. Om "pessimisterna" har rätt, så är det naturligtvis ett stort problem för ekonomin, som är oljebaserad i så stor utsträckning. Men å andra sidan - om det fossila bränslet tar slut, så innebär det kanske en rejäl nedgång i utsläpp av CO₂ ! Även kol och naturgas är fossila energilag. Skapar CO₂. Och riskerar att "ta slut". I Storbritannien pikade kolet redan 1913. Enligt Wikipedia * är uppskattningarna av kol-toppen mycket olika: från snart till om 200 år.

Om oljan tar slut - ska vi då massivt satsa på **kärnkraft** kanske? Efter Fukushima har tongångarna varit negativa. Men vad säger sakenheten? Några artiklar om detta kan läsas på AspoSverige.se *.

- En värld utan olja - hemska tanke - ingen bil, lite mat och ständigt frusen! *
- 10.000 nya kärnkraftsverk för att ersätta olja, kol och gas *

Artikeln om de 10 000 kärnkraftsverken handlar intressant nog om Mark Lynas, författaren till "Sex grader", boken som beskriver effekterna av temperaturökningen som utsläppen av CO₂ förorsakar. Han har nu skrivit en bok som förespråkar kärnkraft * som alternativ.

- Kärnkraft - farlig och oförutsägbar, säger Naturskyddsföreningen *.
- Kärnkraften är effektiv, driftsäker och billig, säger Vattenfall *.

När alltför resurser börjar sina, så kan man tala om "peak allt". Man får hoppas att alla dessa förutsägelser är felaktiga, och att mänskligheten "vet vad den gör", när dess politiker, företagare och konsumenter nu inte väljer att "besinna sig".

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
Wijkman, Rockström	Den stora förnekelsen * kapitel: Gränsvillkor för planeten
Mats Engström	Gränslös miljö - internationell miljöpolitik inför 2014 * avsnitt: Fyra exempel

Vilken miljöfara är värst?

Ozonhålet skapade skräck på 80-talet. Har vi löst den frågan? Hur?
Hur kan man göra av med mer resurser än man har?

Är det alarmisterna eller mänskligheten som har fel? Ja, vad tycker egentligen
mänskligheten? Har inte fanatiker alltid spått kommande katastrofer?

Kärnkraft ger inte CO₂-utsläpp. Är riskerna med radioaktivt utsläpp mindre än riskerna
med CO₂ och andra oljeeffekter?

2 ETT HÅLLBART STOCKHOLM

2.1 Program för stan och länet

Vad kan man göra i en enskild kommun för klimatfrågan? Det borde vara på nationell nivå eller till och med global nivå som de avgörande styrmedel måste sättas in, kan man tänka. Ändå prioriteras klimatet i miljöprogrammen för Stockholms Stad *, Stockholms Läns Landsting * och S i Stockholm *. "För Stockholms stad är klimatfrågan prioriterad", skriver stan. Landstinget hänvisar till de nationella miljö kvalitetsmål (riksdagens) *, där klimatet står först. S beskriver klimatet som ödefråga.

Miljöfrågan har många beståndsdelar. Det syns när man läser miljöprogram. För Stockholm, landstinget och S i Stockholm har programmen följande ganska likartade sakinhåll med många detaljer på ett flertal sidor.

Stockholms Stad	Landstinget	S i Stockholm
Transporter	Transporter	Luft o transporter
Energi	Energi	Energi
Varor och byggnader	Produkter (varor, byggmaterial, förbrukningsartiklar och livsmedel)	Byggande och markanvändning
Mark och vatten		Vatten
Avfall		Kretslopp - Avfall - Konsumtion
Inomhusmiljö	Läkemedel	Buller
	Kemikalier och kemiska produkter	

Om man tittar på **stans miljöprogram**, så har det för varje avsnitt beskrivningar, övergripande mål, delmål och uppräknings av indikatorer, som var och en har datakälla och mätmetod angiven. Dessutom anges internationellt och nationellt regelverk. Det borde ge faktaunderlag för ställningstaganden och utvärderingar.

En intressant del av stans program är **Miljöbarometern** *. Den visar hur alla målen för miljöområden nåtts. Med färger visas helt, delvis, inte uppnått eller övriga delmål. Här finns flera nivåer och många detaljer att studera och begrunda. Sen är det ju en fråga om vilka mål man satt upp. När det blir grönt för "kollektivtrafik, cykling och gång", så undrar man, om målet inte är för blygsamt. Kolla själv och tyck.

Låt oss titta på två områden: energi och trafik. Följande tabell är rubrikerna om **energi**.

3.	Hållbar energianvändning	Resultat	Mål			
3.1	Minska energianvändningen i den egna verksamheten med 10 procent	Data saknas				
3.2	Miljömärkt el (= %)	2001 35	2011 80	2015 100	Ökar. Bra	
	Elanvändning per m ² (=kW/m ²)	2006 48	2009 60	2015 30	Ökar. Dåligt	
3.3	55 kWh/m ² i nybyggnad	Data saknas				
3.4	Energieffektivisering vid större ombyggnad	Data saknas				
3.5	Högst 3,0 ton CO ₂ e-utsläpp per stockholmare	1990 5.4	2000 4.7	2010 3.7	2015 3.0	Minskar. Bra
	- från trafiken	1990	2000	2010	2015	Minskar. Bra
	totalt	1.6	1.39	1.1	-10 % från 2011	
	därav vägtrafik	1.45	1.27	0,92	-15 % från 2011	

En del data saknas och alla siffror är inte tydliga. Endast ett resultat från perioden 2011-2015 finns än så länge. Av de data som finns är CO₂e-utsläpp viktigast. Och de går starkt

åt rätt håll. Den större delen utgör vägtrafik, varför radikalt omslag till kollektivtrafik skulle ge kraftiga resultat. Och den som cyklar 5 km till jobbet istället för att köra bil minskar utsläppen med 0.5 ton CO₂/år.

För **trafiken** kan man göra motsvarande sammanställning ur stans miljöprogram:

1	Miljöeffektiva transporter	Resultat	Mål	
1.1	Miljöbelastningen från stadens transporter och resor ska minska	Några siffror anges inte, men 94 % av verksamheten jobbar för effektivare transporter.		
1.2	Egna fordon % - miljöklassade - upphandlade transporter - eget miljöbränsle biogas-bilar etanol-bilar	2000 2003 2011 2015	47 97.5 45 71 84 85	100
1.3	God luft i hela stan - Sveavägen. Dygn över norm NO ₂	1992 2000 2011	100 98 32	Norm 7
1.4	Mer gång- och cykeltrafik. - cyklister som passerar innerstan - cyklister i ytterstan	1984 2011	27 20 28 57	2015 50 % 20
1.5	Kollektivtrafik öka i förhållande till bil. Kollektiv har långt lägre miljökostnad än bil. Stadsbyggnad för kollektivtrafikresande.	2002 2011 2015	69 78 43 46 60 63	78 % 45
1.6	Nya bilar	2001 2011 2015	0.9 40 35 50 10 16	%
1.7	Mindre trafikbuller - Sveavägen	2000 2011 2015	67.4 65.9 65	dB

Det här är inte alla siffror som finns. Sifferserierna och jämförelsepunkterna är inte helt konsekventa. Det behövs klarare beskrivningar av läge, naturkrav, lagkrav och mål. Men det mesta pekar åt rätt håll.

Länets program och **partiets** program överlåter vi till läsarna att analysera. Man kan naturligtvis jämföra med alla andra partier också.

En nyckelfråga för Stockholm är **Förbifart Stockholm**. Inget sägs i Stockholms miljöprogram om denna. Denna fråga är så central för varje kommun som diskuterar trafik, så det borde vara ett måste. Gällande ställningstagandet till Förbifart Stockholm finns olika åsikter inom arbetarrörelsen. Frågan har diskuterats flera gånger på Stockholms Arbetarkommuns repskap. "Vid samtliga dessa tillfällen har en bred majoritet ställt sig bakom utformningen av vägen." skriver styrelsen i svaret på motioner inför årsmötet 2011.

Trafikverket * och Stoppa Förbifarten * är motpoler i fråga om Förbifarten. Organisationen Stoppa, säger: "Förbifart Stockholm är omodern, extremt dyr och kommer ha en negativ inverkan på natur och kultur." De har "fem fakta" mot *:

- 1) Nya vägar i stället för kollektivtrafik skapar mer trängsel.
- 2) Dyrt: 28 miljarder.
- 3) Höjda oljepriser och trängselskatter är inte medräknade.
- 4) Inte minskad CO₂. Värdefulla natur- och kulturmiljöer exploateras.
- 5) Ej för kollektivtrafik: ingen bussfil, långt till hållplatser.

Trafikverket säger däremot: "Genom att förlägga merparten av vägen i tunnel, drygt 18 av 21 km, skonas i stor utsträckning boende-, natur- och kulturmiljöer." De har "fyra fakta" för *:

- 1) 18 km i tunnel minskar miljöpåverkan.
- 2) Minimal del av CO₂-utsläppen.
- 3) Minskar buller och avgaser i centrum. Bullerdämpning vid yt-platser.
- 4) Bäst om dubbdäck minskar rejält.

Trafikverkets webbsajt är mycket innehållsrik. Stoppa's är mer begränsad. Men jämför!

"Alla andra städer i Europa jobbar mot massbilismen, men inte Stockholm", säger Miljöpartiets Åsa Romson i Dagens Nyheter 29 november 2011. Miljöprogrammet beskriver en hel rad förbättringar, framför allt relativa förbättringar, men också den absoluta minskningen av ton CO₂/år. Vad gäller **massbilismen** är programmet bara relativt. Kollektivtrafiken ska öka i förhållande till biltrafiken. Men vad ska hända med biltrafiken. Antalet filer i beslutet om Slussen tyder inte på några planer på radikal minskning av biltrafik.

Många är de bilarbetare som idag kan tvingas sluta producera bilar i Sverige. En av dem vill det gärna. Inte för att han är lat och vill sluta arbeta, men för att han menar att massbilismen inte är miljömässigt möjlig att fortsätta med. Han vill därför ställa om produktionen på bilfabrikerna till det som idag är nödvändigt för omställning av samhällets transporter och energi, t ex vindkraftverk och tåg. Han heter Lars Henriksson och har skrivit boken "**Slutkört**".

En dansk kommun har blivit omtalad i miljösammanhang - **Middelfart** *. "Danska Middelfart på Fyn har vunnit flera priser för sitt arbete med renovering och energieffektivisering." står det på SR-programmet Klotets webbsajt*. Så här står det på deras hemsida:

Visionsstrategi

Middelfart Kommune satser på grøn vækst. Det betyder, at vi vil tiltrække nye indbyggere og virksomheder, som vil bo og leve grønt et centralt sted i Danmark. Det grønne liv er et sundt liv med adgang til den grønne og den blå natur. Vi støtter op om virksomheder, der tør udnytte den nye grønne teknologi, der skaber vækst og overskud og udvikler nye markeder. Middelfart Kommune løfter ingen pegefingre, men hjælper borgere, foreninger og virksomheder, som vil bidrage til grøn vækst.

Sveriges miljöbästa kommun * är Eskilstuna * enligt tidningen Miljöaktuellt*.

Det finns en företeelse som brukar kallas **Transition Towns** *. Det som formellt heter Transition Network presenterar sig på följande sätt:

"Transition Network supports community-led responses to climate change and shrinking supplies of cheap energy, building resilience and happiness."

I Sverige representeras Transition Network av "Omställning Sverige" *.

"Nätverket för oss som tar lokala omställningsinitiativ för att möta de utmaningar som oljetopp och klimatförändring ställer oss inför."

Den har ingen lokal organisation i Stockholm, men man kan hitta andra personer. Man kan få fram en lista på personer i Stockholm. Man kan också söka på till exempel Bromma och hitta tretton personer. I Stockholm finns också ett nätverk, som kort och gott heter Tillväxt. Deras måtto:

"Det finns bara en hållbar tillväxt, och det är den organiska, biologiska tillväxten.

"Tillväxt" * planterar ätbara växter runt om i Stockholm."

David Jonstad har ett kapitel i sin bok "Vår beskärda del" *, som heter "De som redan satt igång".

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
S i Stockholm	Miljöprogram "Stockholm - världens miljöhuvudstad 2020" *
Stockholms Stad	Miljöprogram "2012-2015" *
Stockholms läns landsting	Miljöprogram "2012-2016" *

Trafikverket	Miljö och klimat (Fyra fakta för Förbifarten) *
Stoppa Förbifarten	Fem fakta mot Förbifarten *

- Miljöbarometern visar hur statistik kan illustrera politikens framgång eller misslyckande. Borde vi få sådant dagligen via teves nyhetsprogram i stället för den dagliga börskursen, som inget säger om hur världen mår ? Hur skulle det kunna se ut?
- Är Stockholm "tillräckligt bra"?
- Bedöm Middelfart och Eskilstuna. Hur miljöbra är de?
- Vad innebär "omställning"? Skiljer den sig från det som beskrivs i programmen från stan, landstinget och S?

2.2 Du själv och din närmaste omgivning

Var och en av oss kan på olika sätt bidra till ett hållbart samhälle. Men inte bara där, utan i snart sagt varje del av livet kan vi påverka. Är vi "klimatsmarta" i våra val? Sättet vi reser på, varor vi köper? Vår bostads storlek och utformning påverkar vi direkt tillsammans med våra familjemedlemmar. Man kan få tips i en skrift utgiven av Stockholms Stad med titeln "Klimatsmart i hemmet" *. Men också på jobbet och i bostadsrätts- eller hyresgästföreningen finns frågor att ta upp. Har din arbetsplats en miljöpolicy? Betyder den något i praktiken? Vilka miljöfrågor är specifika hos er? Slösas det på el i din bostadsrättsförening? Är solpaneler en bra åtgärd? Man kan vara aktiv i en miljöorganisation, vilka ofta går före partierna i viktiga ställningstaganden. Vad åstadkommer Klimataktion? Har Alternativ Stad bra alternativ till det "miljöförstörande bilsamhället"? Partierna bestämmer genom fullmäktige och riksdag politikens utformning. Man kan naturligtvis delta i ett partis diskussion och somliga kan bli valda till de samhällsorgan, där besluten fattas. Man kan också uttrycka missnöje med sitt partis konservativa och ointresserade hållning i miljöfrågan genom att delta i eller starta ett miljönätverk inom partiet. Det här är ett studiehäfte för Stockholms Arbetarkommuna, men vi är naturligtvis glada för att en aktiv miljöopinion växer i alla partier. Vad finns av S-nätverk för miljön?

"Vårt sätt att leva tillsammans kommer att ändras"

var titeln på en bok som kom ut i april 2010. Undertiteln var "27 arbetspunkter för en rödgrön förändring". Hur lever du ditt liv? Vad gör du för klimat och miljö? Vad skulle du kunna göra?

Hamburgerkedjan Max har en webbsida om sin klimatsatsning*. "Vi är en del av problemet", skriver de, men fortsätter: "Men vi vill också vara en del av lösningen!" Hur ska man bedöma Max? Ska man välja Max hamburgare?

"Ipad inte så miljövänligt", skriver Computer Sweden 2011.12.20 *. Varför? Elektronikens utveckling är ju fantastisk. Datorer, smartmobiler, alla system som hjälper oss i vardagen och roar oss på fritiden. Men detta har också en miljöside. Hela Internet kräver oerhörda energimängder. Elektroniken innehåller många "sällsynta jordartsmetaller". Är det möjligt för oss konsumenter att styra denna utveckling genom våra beslut om köp och återvinning?

Global Action Plan * har metoder, som de menar ska göra folk "mer medvetna och med hjälp av GAPs handlingsprogram börja leva mer hållbart".

Man kan testa sitt sätt att leva. Det finns några olika sajter på Internet. (Se lista på SocialEkologi.se*.) Gör man det, så är det lätt att inse hur svårt det är att "leva rätt". Samtidigt skulle man önska att dessa testsajter vore mer utvecklade. Det är väldigt grova mått som används. Men de indikerar en riktning.

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
Stockholms Stad	Klimatsmart i hemmet *
	Klimatkontot - se din klimatpåverkan *

Vad spelar det för roll vad "lilla jag" gör för att rädda världen?
Ska man peka finger åt "Svensson" och "von Propst" med någon slags miljö-moral?
Miljö-moral, globala massdemonstrationer eller FN-resolutioner?

3 DET GRÖNA FOLKHEMMET

3.1 Arbete och ett anständigt liv

Mathias Tofvesson använder rubrikerna **bilen, biffen och bostaden** i sin skrift "Vart går vägen till det gröna folkhemmet?" Det representerar vårt mänskliga betende, våra behov och att det påverkar miljön. (Orden kommer ursprungligen från Sou 2004:119*.) Vi reser mycket. Offantliga mängder metall går på vara gator, på spår, genom vatten och genom luften. Snabbt och effektivt förflytta vi oss till jobbet, för ett biobesök, för en avkopplande semesterresa, för en konferens. Vi kan rent ut sagt älska bilen för den frihet den ger oss. Vi hyr en fyrarummare eller kanske en villa på 150 m². Många har ett "landsställe" i ett underbart landskap. Några har också en fjällstuga eller kanske till och med något vid Medelhavet. Betong och yta att leva ut i. En stor saftig biff med pommes och bearnäs! En stor stark därtill. Äpplen från Argentina. Grönsaker inte från granngårn. Allt fler främmande frukter och grönsaker i Coop Forums montrar.

Detta är livet "vi" lever. Kanske inte alla av oss. Men tillräckligt många för att man ska kunna konstatera, att svensken lever ett materiellt anständigt liv. Tofvesson konstaterar:

1. Bil- och flyganvändandet har ökat dramatiskt de senaste årtiondena. Det har medfört ökad utsläpp av koldioxid och samtidigt påverkat folkhälsan negativt.
2. Den gränsöverskridande handeln har ökat dramatiskt de senaste decennierna, däribland av livsmedelsprodukter. Utveckling har inneburit att utsläppen i miljön ökat och därmed i hög grad fortsätter påverka klimatet.
3. I dag står bygg- och fastighetssektorn för ungefär 40 procent av koldioxidutsläppen. Två femtedelar (av 400 miljarder kWh) används i bostäder och lokaler, i huvudsak för uppvärmning och varmvatten samt belysning, hushållsmaskiner, datorer och tv.

Tofvesson säger mer än dessa tre punkter, men de räcker för att konstatera, att vårt anständiga liv ger stora avtryck i miljöpåverkan och förbrukning av jordens ändliga resurser. Ifrågasättanden är rimliga. Är denna "överkonsumtion" verkligen nyttig för våra kroppar? Blir det för mycket materiellt och för lite själsligt? Är fördelarna med det anständiga livet värt dess konsekvenser i miljöförstöring med följder för kommande generationer? Behöver vi hitta en bättre balans i livet? Hur åstadkommer vi den?

På jobbet talar man numera om såväl miljö som **arbetsmiljö**. Det förra är relativt nytt med miljöpolicy och eventuellt följd standard Iso 14 000. För det senare finns sedan lång tid en hel institutionell apparat med skyddsombud och arbetsmiljöverk.

Arbetsmiljö är inte bara en fråga om tunga lyft och kemisk påverkan på kroppen. Även själslig negativ påverkan är en del av den arbetsmiljö, som behöver ingripanden och regleringar. Stress och mobbing hör till arbetsmiljön. Vi ser arbetsmiljön som en helhetsfrågeställning, som beskriver hur människan "har det" på jobbet. En god arbetsmiljö är stimulerande, en dålig är nedbrytande till kropp och själ.

Vad gäller det allmännare begreppet "miljö" finns en tendens till åtskiljande från människan, som om det gällde bara **naturen**, djuren, havet osv. Visst kan vi tycka synd om isbjörnar, som stressas av smältande polarisar, och beklaga det onaturliga med laxtomma älvar som resultat av kraftverksadammar. Men vi måste ha människan som främsta utgångspunkt. Klimatförändringar, förgiftning, oljeslut drabbar oss människor nu eller i kommande generationer. Miljöförstöring saboterar våra möjligheter till ett anständigt liv.

Såväl arbetsmiljö som övriga miljöfrågor bör ses ur ett **helhetsperspektiv**. Miljön ska inte bryta ner människans möjlighet till ett anständigt liv, vare sig kroppsligt eller själsligt. Dessutom är det en absolut nödvändig inställning för att lyckas i miljökampen. Attityden "människan är ond, jag bryr mig bara om isbjörnarna" är dömd att misslyckas.

Denna åtskiljande mellan människan och naturen är inte heller den normala inställningen inom arbetarrörelsen. Jo, i miljörelsen barndom sågs ofta en motsättning mellan "de långhåriga sakerna" därute och "oss som försörjer oss på fabriken". Men numera i allt mindre utsträckning. Skrifterna från Arbetarrörelsens Tankesmedla kopplar tvärtom samman miljö och arbete, **miljö och allmänna livsbetingelser**. Lena Sommestads skrift heter "Klimatpolitik och full sysselsättning". Mats Engström skriver, att miljöpolitiken måste vara "en del av välfärdsbygget".

Sommestad skriver emellertid (s 9): "I socialdemokratiska kretsar betraktas klimat- och miljöpolitiken ofta som ett politikområde i marginalen." (Det kan man nog säga om de flesta andra partier också.) Detta är "ett stort misstag". Tvärtemot rymmer miljöpolitiken "en **progressiv potential**".

Miljöfrågan måste därför formuleras som en angelägenhet **för alla arbetare och tjänstemän**. Och den måste formuleras integrerad med all annan välfärdspolitik. Mats Engströms principer är följande:

- en del av välfärdsbygget.
- rättvis fördelning.
- integrera miljöhänsyn i alla politikområden.
- modernisering av Sverige.
- folkligt engagemang.
- globala folkrörelser.
- betona fördelarna av en grönare utveckling.

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer		
Mathias Tofvesson	Var går vägen till det gröna folkhemmet? *	kapitel: Bilen, Biffen, Bostaden
Mats Engström	Ett grönt folkhem för 2010-talet *	kapitel: Vägledande principer
Lena Sommestad	Klimatpolitik och full sysselsättning *	kapitel: Klimatpolitiken - en plattform för progressiv renässans

Är inte miljöfarorna viktiga att bekämpa, oavsett socialdemokratiska idéer om trygghet?

Kan åtgärder mot miljöfaror kosta mer än det smakar?

På vilket sätt rymmer miljöpolitiken en progressiv potential?

3.2 Miljöpolitikens möjligheter

Miljöproblemen uppstår inte på grund av illvilja. De är en biprodukt av mänsklig vilja till välstånd. Man kan må dåligt av för mycket rök från den primitiva lägerelden. Att ge leksaker en attraktiv färg kan ge barnen skador av kemiska ämnen. Viljan att snabbt tjäna pengar (till mitt eget välstånd) kan få mig att förneka giftiga utsläpp. En konkurrerande nation kan anse sig inte ha råd med miljövårdande kostnader på en tuff global marknad. Mitt pressade "livspussel" kan göra miljövalet i butiken och ansträngningen i återvinningen oöverstigligt svårt och tungt.

Ingen individ kan ensam lösa miljöproblemen. Det krävs kollektiva insatser. Både i form av "politiska beslut" och i form av "eget ansvar" hos individer inom ramen för gemensam strävan.

Mats Engström är **optimist**. Han inleder skriften "Gränslös miljö" med avsnittet "En optimistisk framtidsbild". Där skisserar han "Politikens möjligheter" och en "strategi inför 2014".

Regeringarna har skrivit under flera nya miljöavtal.

Uppmärksamheten kring klimatet har inte tillåtit skymma andra viktiga miljöfrågor.

Eu har en huvudroll med Sverige som en av de drivande.

Miljöfrågan kopplas samman med fördelningsfrågorna.

Ett ekonomiskt säkerhetsråd i Fn med huvudansvar för hållbar utveckling.

Förändringarna drevs fram av ett starkt folkligt engagemang.

Hur man ska gå tillväga för att förverkliga den nödvändiga miljöpolitiken skisseras av såväl Mats **Engström** som Mathias **Tofvesson** och Lena **Sommestad** i de fyra skrifter från Arbetarrörelsens Tankesmedja som är de vi huvudsakligen hänvisar till. (Se nedan under "Läs mer".)

Mats Engström talar om "Grön välfärdspolitik". Den ska inte bara vara grön utan också ha en rättvis fördelning. En bra miljö är bra för oss alla, alltså är den en del av välfärdsbygget. En grundläggande poäng är, att en grön politik, som inte ger rättvisa åt alla medborgare, kan aldrig vinna brett stöd. Därför är det viktigt att föra vidare Göran Perssons idé om ett "**grönt folkhem**". Det betyder också, att miljöhänsynen måste in i alla politikområden. Man måste se vilka miljökonsekvenserna är överallt. Och för att uppnå en hållbar utveckling behövs ett "modernt" tänkande, moderna metoder måste till, samhället måste **moderniseras** på alla sätt.

"Ekonomiska styrmedel är en socialdemokratisk specialitet", citeras Anna Lind av Mats Engström. Styrmedlen finns av olika slag i en **grön ekonomi**. Huvudsyftet med gröna skatter bör vara, att minska negativ miljöpåverkan. Men de måste ingå i en helhet, så att låginkomsttagare som drabbas hårt av bensinskatter samtidigt gynnas av mer kollektivtrafik. Man kan låta trängselavgifter för bilar gå till kollektivtrafiken, som är miljövänligare. Det finns idag subventioner som är miljöskadliga. Eu's utsläppshandel behöver göras mer konsekvent.

Tofvesson räknar upp tre **styrmedel**: Regleringar, Ekonomiska incitament och Information. Det är dock bara allmänna resonemang och ingen konkretion i förhållande till klimat och andra miljöfaror.

I kapitlet "**Grön konkurrenskraft**" skriver Mats Engström:

"En del av den gröna ekonomin är att använda ambitiös miljöpolitik som en hävstång för konkurrenskraft. Det är en mer modern syn än att se miljökrav som ett hinder för företagens utveckling. Tuffa miljökrav hotar inte tillväxten utan är en förutsättning för den."

Att som land gå före och förverkliga "orealistiska krav" har ofta visat sig framsynt. Det har gett den då tekniskt mer utvecklade industrin fördelar på den globala marknad, där

miljöanpassade produkter efterfrågas alltmer. Men "naturligtvis finns det gränser för hur långt ett enskilt land kan gå före".

Många delar av vårt land behöver särskilda insatser. **Infrastrukturen** behöver förbättras, **miljonprogrammet** behöver renoveras, beskriver Engström. En del avregleringar har lett till direkta försämringar av kvalitet och standard. Samhälleliga insatser behövs, och dessa kan samtidigt lyfta såväl funktionalitet och effektivitet som miljönivån på infrastruktur och bostäder. Utredningar för samhällsekonomiska analyser behövs. Dåligt fungerande järnväg får folk att använda bil och fabriker måste göra avbrott i produktionen. Av utländska entreprenörer blir miljön ofta sämre. Elföretagen gör jättevinsten men har föga miljöincitament. Kärnkraftverken är gamla och sämre fungerande, men utan avvecklingsplan. Och mycket mer.

Lena Sommestad betonar klimatpolitiken som en **plattform för en progressiv renässans**. Nyliberalismen politiska paradigmet står i motsättning till en effektiv klimatpolitik. Det har varit en era av politiska misslyckanden. Allt fler fakta tyder på att avregleringen av energimarkanderna försvårar klimatomställningen. Konkurrens blir ett hinder för koordination och långsiktighet. Det saknas tillräckliga drivkrafter för teknikutveckling och nyinvesteringar. Tack vare begränsningarna i utsläppshandeln har till och med övervinster kunnat tas hem. De rika länderna har med hjälp av Kyotoprotokollet kunnat köpa sig fria från egen miljöeffektivisering. Den brittiska regeringen tvingas subventionera fossilbränsle för hushåll som lider av "energifattigdom".

En viktig punkt för socialdemokrater, påpekar Sommestad, är att "det finns ett samband mellan en jämlik inkomstfördelning och en framgångsrik klimatpolitik". Hon, liksom Mats Engström, knyter ihop välfärd och miljöframgångar. Och välstånd måste mätas på ett nytt sätt, som inkluderar förslitning och förstörelse av naturkapital och humankapital, med tyngdpunkt på välfärd på hushållsnivå, med hänsyn till ojämlikhet, med full sysselsättning.

Demokratin och politiken måste ges företräde framför marknaden, skriver Sommestad. Engströms ord är att Sverige ska vara en nationell förebild, en global aktör, internationellt pådrivande. Han skriver:

Ett grönt folkhem behöver både ett levande innehåll av engagerade människor och starka väggar i form av lagar och institutioner som värn för miljön. Samma sak gäller internationellt.

Demokratin måste grunda sig på **vad folk tycker**. Så, vilka åsikter har folk? I december 2011 genomförde Tns-Sifo en undersökning om klimat * på uppdrag av stiftelsen "Vår tids största utmaningar". Se här några utdrag.

% Vad tror du att den globala uppvärmningen främst beror på?

- 75 Mänsklig påverkan i form av utsläpp och avskogning
- 20 Naturliga variationer som inte påverkas av människan
- 2 Jag tror inte att det pågår en global uppvärmning
- 4 Tveksam / vet inte

Anser du att klimatförändringen är ett allvarligt framtida hot mot mänskligheten?

- 38 Ja, absolut
- 44 Ja, troligen
- 13 Nej, troligen inte
- 3 Nej, inte alls
- 2 Tveksam/vet inte

Anser du att de politiska besluten i världen för att motverka klimatförändringen är tillräckliga för att avvärja risken för klimatkatastrofer?

- 4 Ja, absolut
- 13 Ja, troligen

- 44 Nej, troligen inte
32 Nej, inte alls
6 Tveksam/vet inte

Om man lyckas begränsa ökningen till 2 grader, hur stor är risken, tror du, för att vi ändå kommer att drabbas av allvarliga klimatkatastrofer?

- 15 Mycket stor
55 Stor
17 Liten
2 Obefintlig
10 Tveksam/vet inte

Hur stora uppoffringar bör människor acceptera för att inte utsätta framtida generationer för stora klimatrisker?

- 16 Mycket stora
59 Stora
17 Små
2 Inga alls
6 Tveksam/vet inte

Frågan är: Hur kan Sverige bli grönt, jämlikt och med stark ekonomi?

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
Mathias Tofvesson	Var går vägen till det gröna folkhemmet? *
Mats Engström	Ett grönt folkhem för 2010-talet *
Mats Engström	Gränslös miljö - internationell miljöpolitik inför 2014 *
Lena Sommestad	Klimatpolitik och full sysselsättning *

På SocialEkologi.se * finns en **lista på länkar** till organisationer och deras miljöengagemang. Utgångspunkten är S, facket och miljörelsen. Mer finns.

Vilka styrmedel är lämpliga?

Är demokratiska lösningar och marknadslösningar komplement eller motstridiga?

Finns det en skillnad mellan miljöopinionens vilja och politikens åtgärder?

4 RÄDDA VÄRLDEN!

4.1 'Hållbar tillväxt' eller 'steady state'?

Produktion skapar miljöförstörelse, kan man kortfattat säga. Massproduktion av biff, bil och bostad för sju miljarder människor över hela jorden skapar ofantliga ekologiska problem. Det är idag en snabbt växande produktion för en växande världsbefolkning som vill ha samma materiella standard som vi har. Tar befolkningstillväxten aldrig slut? Är människornas konsumtionshunger omättningsbar? Blir miljökonsekvenserna oöverstigliga?

Mats Engström använder frasen "**varornas** miljöpåverkan". Det avspeglar, att det moderna samhället producerar främst för en marknad. Men det är inte bara varor som framställs. Även tjänster. Flyger jag till Thailand på semester, så är flygresan en tjänst liksom boendet. Samtidigt är flygresan beroende av att ett flygbolag har köpt ett plan, och liknande med hotellet. Det finns produktion av varor/ting i botten, vilket är det som förorsakar miljöpåverkan. Min del av flygbränslet, mitt slitage på stolen. På restaurangen är woken en vara. Men turistbroschyren, som jag har fått gratis på turistbyrå, är ingen vara och inte heller en tjänst. Det är en produkt, men en icke-vara och en icke-tjänst. Samma sak är det med mitt hushållsarbete och den lekstuga jag själv byggt i trädgården. De köps inte på en marknad. De är produkter men icke-varor eller icke-tjänster. Och likväl kan de förorsaka miljöpåverkan.

Inom nationalekonomin talar man om **kostnads-nyttokalkyl** (cost-benefit). Ytterst är det så man måste förfara med miljöfrågan.

- Vilken nytta finns med en viss produktion eller med all produktion?
- Vad kostar den i produktionsresurser (arbetskraft och naturtillgångar)?
- Och vilken skada förorsakar den på miljön?

Biff är gott och ger näring åt våra kroppar, det kostar äng med hö, men samtidigt förorsakar det metanutsläpp från idisslande boskap. En miljömedveten "national"-ekonomi måste ta med även miljöskador i kalkylen, nationellt så väl som globalt.

År 2006 kom den så kallade Stern-rapporten. Där görs en beräkning för **kostnaden** för att åtgärda klimatförändringarna, vilket då skulle utgöra en procent av bnp. Efter Durbanmötet sex år senare skriver samme Nicholas Stern, professor på London School of Economics, att priset idag är det dubbla. "att det blir dyrare beror på fem års dröjsmål och på att utsläppen påverkar klimatet mer än man visste då", säger Stern enligt SR's hemsida *.

Vårt **välstånd** har både andliga och materiella komponenter. Vi behöver näringsrik mat. Tak över huvudet ger oss trygghet. En bil kan ge oss frihet. Mer jämlikhet ger ett anständigt och respektabelt liv för medborgarna. Med vissa materiella behov tillfredsställda kan vi utveckla våra kulturella förmågor högt. Välstånd ger oss **värde**, nytta. Välstånd kan analyseras på många olika sätt. Bnp beskriver den materiella basen för välstånd. Men den som stressas av sitt arbete samt tvingas till mycket arbete och därför inte orkar njuta av sin fritid, den har inget välstånd trots hög lön. Människan behöver balans mellan det materiella och det mer kulturella. Man kan ställa frågor. Är hög materiell standard nyttig för själen? Hur mår man av konsumismen, i jakten på pengar? Har vi inte så det räcker? Ur ett globalt perspektiv är det lätt att svara på den sista frågan, att miljarder människor inte har så det räcker. Men vi andra? I sammanhanget kan man gärna ta till sig Wilkinson-Pickett's resonemang i Jämlikhetsanden *. En grundläggande materiell nivå ger en stor befrielse. Därefter är värdet av en högre materiell standard betydligt mindre.

Mot detta står det negativa värde som skapas av **miljöskador**. Grundfrågan är: Vad är en miljöskada? Att man mår dåligt av orenade bilavgaser är idag en självklarhet. Att en hög CO₂-halt i luften är farlig, är inte lika självklart. Har vi en realistisk bedömning av miljöskadorna? Överdriver miljörörelsen? Är det överhuvudtaget möjligt med produktion utan miljöförstöring? Måste vi ta skit för att få materiellt gott?

Och hur är motåtgärderna? Vi kan se positiva exempel, där åtgärderna varit effektiva. Vändningen gällande ozonhål, att man numera kan bada i Stockholms vatten och att bilavgaser idag är mycket mindre skadliga än för hundra år sedan. Somliga åtgärder verkar otillräckliga. CO₂-halten i lufven fortsätter att öka i farlig takt. Det vill säga såvida inte klimatskeptikerna har rätt, att det inte är CO₂ som förorsakar temperaturhöjningen. Isåfall är åtgärderna obehövliga. Det kan också vara så, att vi gör bedömningen, att tillväxt är nödvändig för välstånd samtidigt som tillväxten förstör livsbetingelserna. I så fall står vi inför ett olösligt problem och alla åtgärder måste betraktas som omöjliga.

För att bedöma en faras storlek måste den beskrivas tydligt och med någon form av tydlig måttställning. Vilken är utvecklingstendensen och prognosen för framtiden? Finns gränsvärden för vad människan eller naturen tål? Och bland alla faror: Vilken är viktigast, farligast? Hur kan man åtgärda faran? Lyckas men med dessa åtgärder mildra eller stoppa faran, eller fortsätter den trots alla insatser? Det är naturligtvis viktigt att se vad man lyckats åstadkomma, som med ozon, men också att vara tydlig med misslyckanden eller otillräcklighet. Det sista gäller än så länge klimatfrågan.

Ett viktigt begrepp är **ekosystemtjänster** – de stora (också ekonomiska) värden som en fungerande ekologi ger oss. I Wwf-rapporten sammanfattningen av "Living planet report 2012" * räknas ekosystemtjänsterna upp.

Provisioning services	food, medicine, timber, fibre, bioenergy.
Regulating services	water filtration, waste decomposition, climate regulation, crop pollination, regulation of some human diseases.
Supporting services	nutrient cycling, photosynthesis, soil formation.
Cultural services	enriching, recreational, aesthetic, spiritual.

Miljöskador är sist och slutligen det som skadar dessa ekosystemtjänster. Långsiktigt hållbar tillväxt kräver att vi inte förbrukar vårt naturkapital, utan vårdar det så att vi kan leva på räntan av det!

Jordens **befolkning** passerade 2011 storleken 7 000 000 000. Det är en fördubbling sedan 1960-talet. En miljard var vi strax efter år 1800. Med den takten finns stor anledning att fundera över hur jordens resurser ska räcka. FN beräknar (i "World population prospects" * sida 18), att vi kommer att vara omkring 9 miljarder år 2050 och 10 miljarder år 2100. Om fertiliteten kommer att vara densamma som idag, omkring 2.5 barn per kvinna, så kommer jordens befolkning att fortsätta växa. Men i rikare länder är fertiliteten lägre, ungefär 1.6 barn per kvinna. Det betyder i långa loppet en befolkningsminskning. Om rikedom sprids, så kanske befolkningen begränsas. Och därmed blir jordens resurser mindre ansträngda. Hur som helst kommer jordens befolkning att vara väldigt stor under en överskådlig framtid. "Seven billion expectations, one planet", som Wwf uttrycker sig.

Att komma fram till en bra och anständig lösning för miljö och välstånd är möjligen mänsklighetens största utmaning någonsin. Vägen dit är i alla fall mycket komplicerad. Miljöfrågorna kan inte isoleras som sådana, utan måste ses i ett såväl **ekonomiskt** som **socialt** och **demokratiskt perspektiv**.

Ett centralt begrepp i både miljödebatten och den ekonomiska debatten är **tillväxt**. Socialdemokraternas paroll under valet 2010 var "Tillväxt sedan 1889". Parollen visar den naturliga stolthet man kan ha som socialdemokrat av att under en lång period ha styrt Sverige mot goda materiella levnadsbetingelser för alla. Idag ifrågasätts emellertid tillväxten starkt, främst av miljöskäl. Den ökande produktionen leder till miljöförstörelse av skilda slag. Frågan reses, om vi kan fortsätta med ständigt ökande tillväxt.

Vad är tillväxt? Först och främst - den tillväxt det talas allmänt om i politiska sammanhang är ekonomisk. Den mäts genom bnp, bruttonationalprodukt. Om bnp ökar med 2 %, så har vi haft en tillväxt på 2 %. Denna tillväxt motsvarar produktion av varor och tjänster. Normalt sett, så motsvarar det också en högre produktivitet, det vill säga förmågan att med samma arbetsinsats framställa fler varor och tjänster. Skillnanden

mellan produktionshöjning och produktivitetshöjning är viktig att framhålla. Det är ju teoretiskt möjligt att ta ut hela produktivitetshöjningen i mer fritid, och att alltså behålla samma produktionsnivå. Då har ingen tillväxt skett. Men kanske har välfärden ökat. Den materiella grunden (mätt i bnp) är naturligtvis en viktig beståndsdel i måttet på välfärd, men det är inte hela sanningen. Välmående, lycka, trygghet, jämlikhet, kulturell standard kan vara utgångspunkter vid mätning av välstånd. Men mäter man nyttan av produktion, så måste man också mäta dess negativa konsekvenser, i detta sammanhang framförallt dess miljöeffekter. Petroleum som medel att höja produktiviteten måste ställas mot oljans effekter på klimat. Kemiska utsläpp som förgiftar växter och djur - och ytterst människor. Alla miljöeffekter slår ytterst tillbaka på människornas välfärd. En förutsättning för all produktion är att det finns råvaror. Det nuvarande resursuttaget är enligt vissa beräkningar alldeles för stort. Vi blir skyldiga framtida generationer. Ett för stort uttag idag försvårar produktion imorgon för en allt större befolkning.

Allt detta är faktorer för att diskutera tillväxt. Och tillväxt måste diskuteras för dess miljöfaror. Produktiviteten ökar, produktionen ökar, resursuttaget ökar, befolkningen ökar, miljöeffekterna ökar. Ökar välfärden? Om välfärden ökar och kan tänkas fortsätta öka med nuvarande produktionsmetoder, så bör förstås dessa fortsätta i oförminskad takt. Om däremot välfärden inte ökar för jordens befolkning och om den i framtiden minskar, så måste vi vidta åtgärder. Eller kan man resonera så, att det är ändå inte vi som drabbas så mycket? Eländiga förhållanden har alltid funnits för en stor del av jordens befolkning. Varför skulle det bli annorlunda de närmaste hundra åren?

För många miljöengagerade blir miljöfrågan koncentrerad till företeelsen tillväxt. Vi kan inte fortsätta med denna materiella utveckling. Den förstör livsbetingelserna på jorden och naturresurserna tar förr eller senare slut. Ska vi kunna skapa ett anständigt samhälle för alla jordens innevånare, så måste tillväxten brytas och en utveckling inledas, där resurserna fördelas rättvist och samlandet av varor på hög måste ersättas av tjänsteproduktion och mer andligt välstånd.

För andra är detta en felsyn och en orealistisk hållning. Det är alarmism av samma slag som mänskligheten har upplevt i omgångar. Jordens undergång kommer inte. Mänskligheten lyckas lösa sina stora problem. Tillväxten är idag tvärtom en förutsättning för att hitta nya, miljö- och resurseffektiva metoder. Och den är nödvändig för att skänka välstånd åt alla och för att lyckas i våra jämlikhetssträvanden.

Vem har rätt? I grova drag, så står stora delar av miljörörelsen för den första uppfattningen och för den andra står de flesta partier och det ekonomiska "etablissemanget". (Och sen finns ju de som inte alls bryr sig eller förnekar alla problem.)

Så här kan man argumentera **för tillväxt**: Tillväxten är inte ett problem i sig. Det viktiga är hur produktionen sker. Man kan ha en kolbaserad miljöfientlig produktion i en krympande ekonomi. Och en tillväxtbaserad på förnybar energi och ny teknik. Sedan behöver tillväxten, samhällsutvecklingen och marknaden styras med regler för miljön och avgifter, styrande skatter och andra marknadsinstrument. Ett samhälle mår inte bra av nolltillväxt. Med växande behov - åldrande befolkning och stora behov av investeringar i infrastruktur och nya energilösningar - behövs tillväxt för att klara behoven. Vi behöver både produktivitetshöjningar och tillväxt! Det avgörande är på vilket sätt produktionshöjningarna sker. Ekonomiskt mer avancerade länder har större förutsättningar att ta miljömässigt nödvändiga språng. Produktionskrafternas utveckling är avgörande för att mänskligheten ska kunna ta vidare språng!

På Tillväxtverkets webbsajt * finns en sida med rubriken "Hållbar tillväxt - en förutsättning för att utveckla samhället". Där sägs, att tillväxten "ger ökat utrymme för nya satsningar i företag och offentlig sektor och större tillgång till varor och tjänster." Där finns en definition av **hållbar tillväxt**:

"Tillväxten är hållbar när ekonomisk tillväxt sker samtidigt som mänskliga resurser utvecklas och miljömässiga värden långsiktigt tas tillvara."

Det står också, att den hållbara tillväxten omfattar

tre dimensioner - den ekonomiska, den miljömässiga och den sociala.
Det finns också en myndighet som heter Tillväxtanalys *. Den har som en av sex huvudområden i uppdrag att verka för "6. Tillväxtpolitik för hållbar utveckling."

Socialdemokraternas **värdeburen tillväxt** * liknar Tillväxtverkets hållbara tillväxt:
Vi tror på en värdeburen tillväxt. Ekonomin växer när människor växer. Ska Sverige stå starkt i en globaliserad ekonomi måste vi sträva efter såväl hållbar ekonomisk utveckling som ökad jämlikhet. Människors livskvalitet ska öka utan att det skadar vår gemensamma miljö. Dagens tillväxt ska inte ske på bekostnad av framtida generationers möjligheter att leva ett gott liv. Det kräver solidaritet mellan människor över hela världen och ett strategiskt arbete på global och europeisk nivå.

Miljöproblemen går att lösa med politiska beslut och eget ansvar. Det kräver investeringar och tuffa miljökrav. För oss är det självklart att den som driver på utvecklingen och hittar nya lösningar, är den som är vinnaren och får konkurrensfördelar. Så hänger klimat- och jobbpolitik ihop. Sverige ska gå före på miljöområdet och vara först med att använda framtidens miljövänliga teknik.

[fortsättning om jämlikhet, välfärd, jämställdhet, skattesystemet, avregleringar]

För socialdemokrater är den sociala dimensionen viktig - både jämlikhet och jämställdhet anses befrämja tillväxten. Och miljömässigt ska tillväxten inte skada "vår gemensamma miljö" och inte ske "på bekostnad av framtida generationers möjligheter att leva ett gott liv". Går det? Ja, sägs det, "miljöproblemen går att lösa med politiska beslut och eget ansvar." Och grunden är global solidaritet.

"Överdriven undergång" är namnet på Dn's ledare 29 maj 2011. Där hänvisas till boken "Hållbarhetsmyten – Varför ekonomisk tillväxt inte är problemet" *.

"Med bättre, resurseffektiva metoder inom framför allt jordbruket finns all chans att dagens fattiga länder ska kunna utvecklas på samma sätt som dagens rika länder gjort. Men, tack vare utveckling, innovationer och ny kunskap, slita mindre på jorden." skriver Dn och fortsätter "Det finns ingen given motsättning mellan materiell välfärd och god miljö. När tillväxtkritiker hävdar att jordens ekonomier inte kan **fortsätta att växa** är svaret att det **kan de visst**, frågan är hur de växer."

På 1970-talet publicerade den så kallade Romklubben en skrift med titeln "**Tillväxtens gränser**" *. Idag förefaller det vara politiskt inkorrekt att lyfta frågan på det sättet. Finns det något parti som konkret har definierat en sådan gräns? Hur mycket tillväxt tål jorden? Finns det inga gränser? Tar inte naturresurserna slut? Blir inte miljöpåverkan genom förgiftning och annat till slut så för stor för växter och djur (människan) ?

I samband med finanskrisen 2008 utvecklades idén om en "**green new deal**". Tanken var, att sätta fart på ekonomin medelst massiva investeringar i grön teknologi. Metoderna skulle vara desamma som vid trettioalets *new deal*. Staten skulle gripa in med gröna metoder, och därmed stimulera hela ekonomin . I grunden för detta ligger frågan om **frikoppling**. Somliga menar, att i och med att modern teknologi är mer miljöanpassad, så kommer nyinvesteringar inte att försämra miljösituationen utan tvärom förbättra den. Tekniken har alltså frikopplat produktionen från miljöförstörelsen. Enligt vissa beräkningar ser det ut att stämna gällande CO₂. Begreppet frikoppling diskuteras gällande koldioxiden, men man kan förstås resonera på samma sätt gällande all annan miljöförstöring. Kan vi producera mer utan att djurarter dör ut? Utan att havet fylls med kemikalier och plast?

Denna fråga liknar den om **energibesparing**. Sätter vi in snålspolande kranar och stänger av stand-by på teven, så spar vi energi. Och det stämmer så långt. Men samtidigt vet vi, att vi då får resurser lediga, som används på annat sätt. Det verkliga svaret är, om energiförbrukningen i sin helhet har minskat, eller om den allmänna tillväxten har dragit upp den på nya nivåer.

Frikopplingen kan vara relativ eller aboslut. I en intervju i Dagens Arena * 11 februari 2011, säger Tim Jackson: " För varje krona i ökad produktion har vi de senaste decennierna minskat utsläppen med runt en tredjedel. Det kallas för '**relativ frikoppling**'. Relativ eftersom det som åsyftas är minskningen i utsläpp, materialförbrukning eller något annat, per producerad enhet." Och han fortsätter: " Problemet är att vi hela tiden producerar allt mer. Den stora frågan är: Kan vi få ned de totala utsläppen samtidigt som ekonomin växer? Inte minskade utsläpp per krona tillväxt, utan minskade utsläpp totalt sett. Det är **absolut frikoppling**, vilket bara några få länder har lyckats åstadkomma. Och de som lyckats har gjort det tack vare ett globalt handelssystem som innebär att en del av den produktion som ger upphov till utsläpp framställs någon annanstans."

Teknikföretagen gjorde 2008 en utredning om "klimatutmaningen" *. Där beskrivs vad som behövs, bland annat med Ippc som grund. Att det kommer att gå ses inte som självklart. Men : "Att nå ett hållbart klimat och samtidigt tillgodose morgondagens behov av energi till en rimlig kostnad kommer att kräva en **omvandling av energisystemen**. Svenska teknikföretag har styrka och kompetens som kommer att bidra till omvandlingen, om rätt förutsättningar ges." Man ser det alltså som möjligt, att tekniken kan lösa klimatutmaningen. Och på ett positivt sätt för "oss": "På det sättet kan Sverige, miljön och teknikföretag bli vinnare."

Ytterligare en likarad fråga gäller Sveriges CO₂-utsläpp. Enligt regeringen minskar de. Och det stämmer, om man räknar på den CO₂ som produceras i Sverige genom varuproduktion, trafik och uppvärmning. Men räknar med den koldioxid, som bildas vid produktion av de varor, som vi **konsumerar i Sverige**, så stämmer det inte längre. Sveriges CO₂-utsläpp fortsätter att öka.

En del av miljörelsen har dragit slutsatsen, att tillväxten måste stoppas. Ja, kanske till och med att vi måste ha nerväxt. Här finns företeelsen **transition towns** *. Och idén om "**steady state economy**" *. De kan summeras på följande sätt:

1. Begränsa resursförbrukning och avfall
2. Stabilisera befolkningen
3. Begränsa ojämlikheten
4. Reformera det monetära systemet
5. Ändra sättet vi mäter framsteg
6. Tillförsäkra full sysselsättning
7. Omtänk för affärer och produktion
8. Förbättra det globala samarbetet
9. Ändra konsumtionsbeteendet
10. Engagera politiker och media

I socialismens ungdom fanns många utopister, som formulerade drömsamhällen. Är detta en ny, ouppnåelig utopi?

Steady state är en **vision**, som utgår från att hela världens ekonomi behöver förändras. Det är en djärv vision. Men är den för djärv? Är det nödvändigt att hitta en ny, så djärv vision för arbetarrörelsen och socialdemokratin? Men om man vågar vara så djärv, så står man inför stora svårigheter såväl strategiskt som taktiskt.

Vilka ingrepp i den fria marknaden är möjliga? Riskerar man inte ekonomins **stabilitet**?

Är en ekonomi utan tillväxt möjlig? Kommer ett brott med tillväxten att skapa massarbetslöshet?

Är folk villiga att uppge sin materiella standard för osäkra miljölösningar? Vågar politiker föreslå så djärva åtgärder? Man riskerar att förlora val. Och personlig makt?

Är det möjligt att skapa den världsregering som verkar vara nödvändig?

Tvingar inte den globala konkurrensen varje land att minimera extra miljökostnader för att klara sig?

Vad är den nödvändiga visionen? Måste man slutligen bryta med kapitalismen? Många på vänsterkanten säger, att det inte är möjligt att hitta lösningar på klimatkrisen, finanskrisen, den globala ojämlikheten under kapitalismen. Vad innebär i så fall socialismen? Att det inte innebär "som i Sovjet" eller "som i Kina" är ganska självklart. Miljöfrågornas hantering i Sovjetunionen var ju fullständig katastrof. Kina idag förefaller driva många teknik- och miljöfrågor framåt. Men samtidigt startas där nya kolkraftverk nästan dagligen. Och tillväxten hanteras definitivt inte som många inom miljörelsen vill. Somliga njuter av ett stort materiellt överflöd medan massfattigdomen är utbredd. Tim Jackson är anhängare av *steady state*. Han tar i sin bok upp frågan om vilket samhälle vi ska få - kapitalism eller socialism. Han menar att frågan inte behöver besvaras på det sättet. Stora förändringar måste till. Den fria marknaden måste få begränsningar. Stat och andra offentligheter måste ingripa. Vad man kallar detta är inte så väsentligt, menar han. Kanske vi kan föreslå, att man benämner det med det klassiska ordet **blandekonomi**?

STUDIEHANDLEDNING

Läs mer	
Sap	Programkommissionens webbsajt om nytt program 2013 *
Mats Engström	Gränslös miljö - - - * kapitel: Nationell förebild - global aktör. Grön utrikespolitik. Europa måste gå före.
Wikman, Rockström	Den stora förnekelsen * kapitel: Vägen framåt
Tim Jackson	Välfärd utan tillväxt * kapitel: Tillväxtens dilemma. Myten om frikoppling. Keynesianismen och den gröna nya given

På något sätt måste åtgärder vidtas. Vilka?

Vad gott har tillväxten givit oss? Kan den fortsätta evigt? Måste den stå i motsättning till klimat- och miljöfrågor? Finns det marknadsmetoder för att rädda världen? Står valet mellan kapitalismen och att rädda världen?

Har ekonomin och miljökampen motstridande mål?

Finns tillräcklig demokrati och folklig kraft för driva igenom nödvändiga förändringar? På vilket sätt kommer miljöfrågan in i diskussionen inför **kongressen 2013**? Se på partiets sajt om programkommissionens underlag inför kongressen*.

Har miljörelsen och arbetarrörelsen olika mål?

Finns det en miljö-ideologi? Vad säger arbetarrörelsens ideologi om miljöfrågorna? Vilka (sär)-intressen spelar roll i miljöfrågan? Klass, nation, generation?

4.2 Global rödgrön politik

För socialdemokrater måste miljöfrågan vara komplicerad. Arbetarrörelsen har bildats för att skapa välfärd för alla. Ideologin är i grunden global - frihet, jämlikhet, broderskap för "trälar uti alla stater". Organiseringen är global - "internationalen åt alla lycka bär". Det finns också ett globalt ansvar för lösningen av miljöskadorna. Politiken måste vara **globalt röd och grön!** De svåra frågeställningarna som skisserades i förra avsnittet måste alltså lösas av en global arbetarrörelse.

Forum för detta är dels partiets och fackets organisationer: Socialistinternationalen (Si), Party of European Socialists (Pes), Samarbetsorganisationen för de nordiska socialdemokratiska parterna och fackföreningsrörelsen (Samak), Fria Fackföreningsinternationalen (Ffi), där Lo är medlem och Internationella Fackliga Samorganisationen (Ifs), där såväl Lo som Tco och Saco är med. Men också Fn, Eu och diverse andra internationella organ. En lista på länkar till organisationer och deras miljöengagemang finns på SocialEkologi.se*.

Så här ser underrubrikerna ut till Fn's miljöprogram:

Klimat- förändring	Katastrofer & konflikter	Ekosystems- hantering	Miljö- styrning	Skadliga ämnen	Resurs- effektivitet
-----------------------	-----------------------------	--------------------------	--------------------	-------------------	-------------------------

Intrycket är, att klimatfrågan är närvarande i alla länder och hos varenda internationell organisation. Frågan är hur väl det stämmer och på vilket sätt man tar ställning till åtgärder mot det försämrade klimatet. Listan ovan är långt ifrån fullständig. Man kan även läsa motsvarande från borgerliga och gröna partier och från diverse andra organisationer. Läs! Analysera! Internet är fullt av nyttig information. Sök, hitta, läs!

Man kan konstatera, att CO₂-utsläppen fortsätter öka. 2010 var ökningen 6 % till nya rekordhöjder. Varken Usa eller Kina vill binda sig för åtaganden. När Sveriges regering påstår, att svenska CO₂-utsläpp minskar, så räknar man bara svensk produktion, inte det som orsakas av svensk konsumtion. Och utsläpp från flyg är inte medräknat. I själva verket ökar även de "svenska" utsläppen.

Fn-konferensen i Köpenhamn 2009 mot klimatförsämringarna var klimax på en stor mobilisering över hela jorden och förväntningarna var högt uppskrivade. Resultatet blev ett stort misslyckande. Uppmärksamheten och engagemanget är sedan dess i stor utsträckning vilande. Nya konferenser har genomförts, ett fortlöpande engagemang finns i

olika internationella organisationer. Men ett avgörande och tillräckligt resultat låter vänta på sig.

Inför klimat-konferensen i Durban i slutet på 2011 hade Dagens Nyheter följande rubrik 27 november:

Tiden på väg rinna ut för klimatet

Kyotoprotokollet löper ut i december 2012 utan att det finns en realistisk grund för förlängning. Inne i tidningen beskrevs det stora "utsläppsgapet". En artikel har rubriken

Vi måste ändra vårt sätt att leva

Detta om klimatet. Läger vi till artdöd, förgiftning, resursslut och dessutom finanskriser och förfärande globala och nationella ojämlikheter - då finns en del att göra!

Mats Engström har en nyckelformulering:

"Sverige kan också lägga fram förslag om en **Världskommission för hållbar utveckling**, som skulle kunna göra ett modernt arbete i Brundtlandkommissionens anda."

Trycket måste öka på Usa, Kina med flera, och faktiskt även på den svenska regeringen. Trycket måste också öka mot de som försöker trycka sina regeringar åt andra hållet. "Business as usual" kan inte längre gälla. Situationen är sannerligen "unusual".

- Världens folk måste övertygas om allvaret.
- Världens ledare måste tvingas till handling.

Vad gör socialdemokratin då? Det enkla svaret är nog: "Inte tillräckligt!" Ssu's ordförande åkte 2009 till Köpenhamn tillsammans med många andra ungdomar och tillsammans med folk engagerade i miljörörelsen. Men inte kan man påstå, att sosse-föreningar och fackliga avdelningar landet runt mobiliserade för Köpenhamn! Som om klimatet vore en ungdomsfråga ... Gång på gång kallas klimatet en ödesfråga. Vad gör man med ödesfrågor? Tar man det ödesmättade på allvar, så måste engagemang och insatser vara tillräckligt stora. Tillräckligt mycket tid och politiskt utrymme krävs i hela arbetarrörelsen över hela jorden. När politiker och tjänstemän på global nivå inte lyckas genomföra det som är nödvändigt, då måste rörelsen underifrån stärkas.

Varje s-förening och fackförening måste göra klimat- och miljöfrågan till en stående punkt på dagordningen.

De globala mobiliseringarna har tidvis varit omfattande. De har dock inte varit tillräckligt starka. Arbetarrörelsen kan ha en styrka som ingen annan. Den måste utnyttjas fullt ut. Socialdemokratin får inte acceptera, att tron på en möjlig bättre värld tappas. Socialdemokratin ska vara representant för dem, som främst kommer att drabbas av miljöförstörelsen i Sverige och över hela jorden, idag och i framtiden. Socialdemokratin måst gå först - tillsammans med ungdomar och miljörörelse.

1. Ta reda på miljöfakta. Bredare studier inom hela arbetarrörelsen.
2. Följ de bristande åtgärderna i svenska regeringen, Eu och på de globala nivåerna.
3. Ta ställning på alla nivåer och fatta nödvändiga beslut.
4. Påverka opinionen. Skriv, prata, blogga.
3. Samordna vid lämpliga tillfällen svenska och globala demonstrationer och missnöjesyttringar.
4. Samarbeta med miljörörelsen i allt detta. Miljörörelsen och arbetarrörelsen behöver varandra för att förstå världen och ge den en anständig skepnad.